

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดในการบริหารการศึกษาเพื่อการปฏิรูป
2. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม
3. ความหมายของคุณธรรม และจริยธรรม
4. คุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา
5. ความสำคัญและความจำเป็นของคุณธรรมและจริยธรรม
6. นโยบายและแนวการดำเนินการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
7. มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดในการบริหารการศึกษาเพื่อการปฏิรูปการศึกษา

เพื่อให้การบริหารการศึกษาเป็นไปตามแนวทางการบริหารที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 โดยเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย รวมทั้งบิดา มารดา ผู้ปกครอง องค์กรของรัฐและเอกชนตลอดทั้งชมรม สมาคมในสังคมในการปฏิรูปการศึกษา จึงจำเป็นต้องปรับวิธีคิดในการจัดการศึกษา ปรับโครงสร้างการจัดการศึกษา ปรับรูปแบบวิธีการเรียนรู้ ปรับปรุงคุณภาพผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่น รวมทั้งจัดให้มีอุปกรณ์และเทคโนโลยีการศึกษาที่เหมาะสมและเพียงพอ ทั้งนี้จะต้องให้ความสำคัญในการปฏิรูปด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ปฏิรูประบบการศึกษาให้สอดคล้องซึ่งกันและกันทั้งในระบบ นอก ระบบ และตาม อัยาศัย

2. ปฏิรูปการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญแก่หลักสูตร (หลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรท้องถิ่น) เนื้อหาสาระ วิธีการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

3. ปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน โดยเน้นการกระจายอำนาจ

4. ปฏิรูปคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา โดยถือว่าเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพชั้นสูงเน้นมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

5. ปฏิรูปทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา โดยระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา จัดสรรทรัพยากรให้ถึงผู้เรียนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม มีระบบบริหารทรัพยากรที่มีความคล่องตัวอย่างมีประสิทธิภาพตรวจสอบได้ และการปฏิรูปดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างน้อย 4 ปัจจัย คือ

- 5.1 การมีส่วนร่วมของบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันต่างๆ ในสังคม
- 5.2 มาตรฐานและระบบประกันคุณภาพ
- 5.3 การระดม การจัดสรร และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทุกด้าน
- 5.4 การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ธีระ รุณเจริญ (2546 : 39) ได้สรุปสาระที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและนำสู่การปฏิรูปการศึกษา ไว้ว่า

การปฏิรูปโครงสร้างระบบบริหารการศึกษา กำหนดให้มีโครงสร้างการบริหารการศึกษาเป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับกระทรวง

2. ระดับท้องถิ่น : เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ ไว้เป็นหลักรับไปสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดให้หน่วยงานภายใต้การกำกับดูแล สร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจเป้าประสงค์ กลยุทธ์ ให้สอดคล้องกับระดับกระทรวงศึกษาธิการ 6 กลยุทธ์ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกจนคร เขต 3. 2548 : 15) ซึ่งในที่นี้ขอหยิบยกมาเฉพาะกลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ทางการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา

1.1 พัฒนาการบริหารจัดการของสถานศึกษา (โรงเรียนในฝัน โรงเรียนสองภาษาโรงเรียนต้นแบบ ICT โรงเรียนในกำกับของรัฐ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนสำหรับ

ผู้มีความสามารถพิเศษ)

- 1.2 พัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
2. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการ
 - 2.1 พัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงทุกระดับ (E – Office, E – Filing, GIS, GF – MIS, MIS, DOC)
 - 2.2 ส่งเสริมให้มีการผลิต พัฒนาใช้และเผยแพร่นวัตกรรมและเทคโนโลยี

ในการบริหารจัดการ

3. พัฒนาระบบวางแผน นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงาน
 - 3.1 พัฒนาระบบสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อกำกับติดตาม
 - 3.2 พัฒนาระบบการวางแผนที่มุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์
 - 3.3 พัฒนาระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการ

จัดการศึกษาของหน่วยงานทุกระดับ

4. ส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกหน่วยงานบริหารราชการตามหลักเกณฑ์และ

วิธีการบริหารวิชาการบ้านเมืองที่ดี

- 4.1 พัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติราชการ
- 4.2 พัฒนาคุณภาพการให้บริการ
- 4.3 พัฒนาระบบการควบคุมภายใน

การบริหารการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 32) ได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการศึกษา

ออกเป็น 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักหรือภารกิจหลักของสถานศึกษามีขอบข่ายและภารกิจ คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และการส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัด

การศึกษา

2. การบริหารงบประมาณ

การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานให้มีการจัดหาผลประโยชน์ทางการศึกษาส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน ซึ่งมีขอบข่ายภารกิจ คือ การจัดทำและเสนอขอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงานการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี และการบริหารพัสดุและสินทรัพย์

3. การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว มีอิสระภายในกฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพอันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีขอบข่ายภารกิจ คือ การวางแผน อัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษาวินัยและการออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่น ๆ บรรลุตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบมุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพประสิทธิผล ซึ่งมีขอบข่ายภารกิจ คือ การดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดระบบบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยี

สารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งาน การศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานราชการเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะและงานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

จากแนวคิดในการบริหารการศึกษาเพื่อการปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาเพื่อการปฏิรูปนั้นต้องปฏิรูปทั้งระบบ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวในการปฏิรูปการศึกษา 4 ด้าน คือ การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน การปฏิรูประบบบริหารการศึกษา โดยการกระจายอำนาจบริหารไปยังสถานศึกษา เพื่อเอื้อให้สถานศึกษามีอำนาจตัดสินใจในด้านการบริหารและการจัดการทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นมากที่สุด โดยใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี และเน้นหลักการมีส่วนร่วมและการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการดำเนินงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนคนไทยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม

ในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นพื้นฐานการสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นด้วยเหตุผล เพื่อเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะทางจิตใจ แล้วนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทางพฤติกรรมเป็นหลัก โดยทฤษฎีและแนวคิดเหล่านี้เน้นมาในหลักของแนวพุทธศาสนา ประกอบกับทฤษฎีอื่น ๆ ที่เป็นมิติทางพฤติกรรมศาสตร์ โดยมุ่งการพัฒนาทัศนคติเบื้องต้นสู่การนำหลักการไปสร้างอุดมคติ หลักการพัฒนาทางจริยธรรมตามทฤษฎีต่างๆ และแนวคิดซึ่งมีลักษณะที่สำคัญๆ แบ่งได้เป็น 3 แนวทางใหญ่ๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของบุคคล (Psycho – Analytic Theory) กล่าวถึงจริยธรรมกับมโนธรรมอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่า

เอกลักษณ์เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำซ้ำแล้วก็รู้สึกสำนึก เกิดหิริโอตตปละอายใจตนเองถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วฟังละเว้น ไม่ปฏิบัติโดยไม่มีสิ่งควบคุมจากภายนอกเป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจของค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม

ในลักษณะทฤษฎีเช่นนี้บทบาทของการศึกษา คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อเสริมสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามระบบเศรษฐกิจและสังคมต้องการปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ การศึกษาเพื่ออบรมฝึกฝนการนำสติปัญญาไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่กล้ายิ่งขึ้น พยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิตเพื่อชีวิต เป็นความสามารถเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และรู้จักเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (พระราชวรานี, 2518 : 71)

2. ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม (Social Learning Theory) อธิบายการเกิดของจริยธรรมเป็นกระบวนการสังคมประภคิต (Socialization) โดยการซึมซาบกฎเกณฑ์ต่างๆ จากสังคมที่เติบโตมารับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกัน หลักการเสริมแรงและการทดแทนสิ่งเร้า (Stimulus Substitution) รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบโดยยึดถือว่าการเรียนรู้คือการสังเกตเลียนแบบจากผู้อื่นใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือ เป็นที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกัน

ในลักษณะเช่นนี้ สถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ โรงเรียนจะได้รับความคาดหวังจากสังคมอย่างมากในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบและเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้แก่นักเรียนพึงระมัดระวังในการสอนเพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบ ใช้อารมณ์และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับ ตั้งแต่บิดามารดา ครู ไปจนถึงตำรวจ ฟังอบรมให้เด็กรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้สึกละอายที่ทำชั่ว ความคิดเหตุผลและความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลเด็ก เป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่อบรมกล่อมเกลาให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ จึงมีหน้าที่ต้องจัดและพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรม (ชำเรือง วุฒิจันทร์, 2524 : 140 – 142)

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) จริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรม ตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ที่ได้ปรากฏขึ้นเพื่อการจัดค่าของการ

พัฒนาทางคุณธรรมและจริยธรรม

3.1 ทฤษฎีของเพียเจต์ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ เพียเจต์ (Piaget, J.) กล่าวว่า “ จริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ ” การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของมนุษย์ มี 3 ขั้นตอน คือ

3.1.1 ขั้นก่อนจริยธรรม ยังไม่เกิดจริยธรรม แต่สามารถเรียนรู้จากประสาธสัมพันธ์และมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต้น

3.1.2 ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีการคิดก่อนปฏิบัติกรตามคำสั่ง ซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น

3.1.3 ขั้นยึดหลักแห่งตน เกิดหลักความคิด มีพัฒนาการทางปัญญาสูงขึ้น ตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

3.2 ทฤษฎีของลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Kohlberg) เป็นนักการศึกษาด้านจริยธรรม เป็นผู้นำทฤษฎีจริยศึกษาสังเคราะห์ ได้นำเอาความรู้ทางปรัชญา จิตวิทยาสังคมวิทยาและศึกษาศาสตร์ มาประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Integrated Theory) โคลเบอร์ก ได้วิเคราะห์หลักพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 6 ลำดับขั้นที่อาจนำไปใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะเลือกได้ในสถานการณ์ของการพิจารณาสิ่งที่เป็นคุณธรรม มีดังต่อไปนี้

3.2.1 การเชื่อฟังและการลงโทษ (Obedience and Punishment) พิจารณาในด้านประเด็นของการถือเอาอัตราของตัวเองเป็นใหญ่

3.2.2 การแสวงหารางวัล (Exchange) เป็นเป้าหมายตามลักษณะเฉพาะรายบุคคลและการแลกเปลี่ยนกันอย่างเสมอภาคตามที่ตกลงกัน เพื่อจะยอมรับความคิดเห็นของกันและกันในสังคมเพื่อแสวงหารางวัล

3.2.3 การทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น (Conformity) ความสัมพันธ์และการกระทำตามแบบที่ผู้อื่นเห็นชอบ เป็นการแลกเปลี่ยนกันในความคาดหวัง การติดต่อประสานงานและความศรัทธายึดมั่น ไว้วางใจต่อผู้อื่น โดยการปฏิบัติที่ดีงามต่อกันตามบทบาทและหน้าที่

3.2.4 การทำตามหน้าที่ในสังคม (Social System) ระบบสังคมและ

ความมีสติรับผิดชอบที่จะทำให้มีการดำเนินการตามหน้าที่ที่ตนกระทำในสังคมนั้น เพื่อรักษาระเบียบวินัยทางสังคมและทำหน้าที่ของสังคม จึงต้องรักษาสถาบันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นโดยส่วนรวม

3.2.5 การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา (Contract) สิทธิขั้นพื้นฐานและพันธสัญญาทางสังคมที่จะใช้กับประชาชนโดยส่วนรวม จะต้องยึดถือค่านิยมซึ่งมีมากมายแตกต่างกันไปรวมทั้งความคิดเห็นที่มีอยู่เฉพาะกลุ่ม นำมารวมกันเป็นพันธสัญญาของสังคมร่วมกัน

3.2.6 การยึดในมโนธรรมตามหลักสากล (Universals) หลักจริยธรรมสากลถือเป็นการแนะแนวทางให้มนุษย์กระทำตามข้อกำหนดของสังคมพื้นฐานของแต่ละแห่งโดยภาพกว้างและลึก การถือเอาความเคารพนับถือในบุคคลอื่นเป็นจุดหมายไม่ใช่วิธีการความยุติธรรม คือ ตั้จธรรมไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมเฉพาะแห่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น

โคลเบิร์ต เห็นว่า จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ และหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์เป็นมาตรฐานความประพฤติในสังคม บุคคลจะพัฒนาความรับผิดชอบชั่วดีให้เหตุผลจนกระทั่งพัฒนาพฤติกรรมของตนเองมีความสัมพันธ์ในสังคมตามสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้องดีงาม (ประภาศรี สีหอำไพ. 2535 : 44 - 6)

นอกจากนี้ โคลเบิร์ต ยังชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการเรียนรู้ด้านพุทธศึกษามีการดำเนินตามการเปลี่ยนแปลงตามลำดับอย่างสัมพันธ์กันตามระยะเวลาที่แต่ละบุคคลดำเนินไปตามวุฒิภาวะของแต่ละวัยแม้ว่าสิ่งแวดล้อมจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงในแต่ละขั้นได้พัฒนาการเรียนรู้ของโคลเบิร์ตสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติต่อกัน ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ในส่วนบุคคลมากกว่ารูปแบบของวัฒนธรรมที่สังคมวางไว้ การพัฒนาอุปนิสัยของคนมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้ทั้งพุทธศึกษาและจริยศึกษาโดยมีการเรียนรู้ทางพุทธศึกษาเป็นเบื้องต้น (Bill Forisha and Barbara Forisha. 1976 : 33 - 40)

3.3 ทฤษฎีของอิมมานูเอล คานท์ : อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน (ค.ศ. 1742 - 1804) เป็นนักเหตุผลนิยม เป็นผู้นำทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rigorist) หมายถึง สิทธิที่ยึดมั่นในคุณธรรมได้ริเริ่มจริยธรรมแบบหน้าที่นิยม (Deontologist) หรือในเหตุผลอย่างเคร่งครัดอาจเรียก Moral Purism หรือ Formal Ethics จากแนวความคิดของคานท์ ถือว่าเป็นมโนธรรมเป็นเหตุผลภาคปฏิบัติ มันบ่งบอกถึง กฎศีลธรรมในตัวเอง คือ เป็นที่รู้จักกันแล้วว่าหลักศีลธรรมนั้นรู้จักกันตัวเอง รู้จิตใจของตนเองมันเป็น Apriori เป็นสิ่งที่มีมาก่อนไม่ใช่มีขึ้นหรือประจักษ์เพราะประสบการณ์ (Not Empirical) เป็น

สิ่งที่มีตัวตนเป็นพยาน (Self Evident) ตามแนวคิดของคานท์ มีความเห็นว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด ที่เป็นศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งถาวร ตายตัว ค่าของจริยธรรมเป็นสิ่งที่จริงตายตัว จะถือเอาผลของการกระทำมาตัดสินไม่ได้ทฤษฎีนี้จะยึดถือ กฎระเบียบเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐาน การพิจารณาตัดสินคุณค่าจะนำไปตามหน้าที่ที่ระบุไว้เป็นข้อกำหนดนั้นจะแปรเปลี่ยน โดยเลียงไปใช้เหตุผลจากผลการกระทำนั้นไม่ได้แม้จะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์เพียงใดก็ตามสิ่งที่คานท์เชื่อว่าเป็นการกระทำที่ดีนั้น ไม่มีอะไรในโรคนึกคิดว่าเป็นสิ่งดีโดยปราศจากเงื่อนไขนอกจาก การมีเจตคติที่ดี ดังนั้น การทำตามหน้าที่เป็นเจตคติที่ดี ไม่ใช่การกระทำตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณ และความรู้สึกตามอารมณ์ปรารถนาแต่ทำตามเจตนาที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่

การกระทำที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวถือว่าไม่ได้ทำตามหน้าที่ผู้ทำตามหน้าที่ต้องไม่คำนึงถึงตนเองและคนใกล้ชิด ชีวิตที่สมบูรณ์คือชีวิตที่อยู่กับศีลธรรมต้องกระทำตามหน้าที่โดยไม่คาดหวังและไม่ว่าจะเป็นคุณหรือโทษ แต่ให้ทำตามเหตุผลคือกฎศีลธรรมปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยไม่ทำตนให้เหนือคนอื่น มีอิสระจากกระแสอารมณ์ที่ผลักดันให้กระทำ คนที่เป็นอิสระคือคนที่หลุดพ้นจากกระแสแรงขับ ด้วยความอยากได้ผลประโยชน์มากขึ้นกับเหตุผลหรือปัญญา

กฎศีลธรรมเป็นความถูกต้องเป็นหลักสากล ถ้าเหตุผลเป็นสากลคนก็จะทำตามหลักของสากลด้วย ปรัชญาของคานท์มีจุดเด่นที่สุดคือ การสอนให้คนสำนึกในหน้าที่สอนไม่ให้คนยกตัวเองเหนือกฎซึ่งเป็นกฎศีลธรรมที่ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ใดแม้แต่ตนเอง ทุกคนมีค่าของตนเองเท่ากับผู้อื่น จุดหมายในการดำรงชีวิตค่อนข้างเป็นอุดมคติตายตัวไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์แต่เคร่งครัดตายตัวในหลักจริยศาสตร์ จงใจให้เป็นหลักสากลโดยไม่ถือว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำให้มีส่วนในการตัดสินการกระทำว่าถูกหรือผิด คานท์มองโลกในแง่เดียวคือ คิดว่า คนที่มีได้มีชีวิตอยู่เพื่อความสุข แต่มีชีวิตเพื่อศีลธรรมอันบริสุทธิ์ การใช้ชีวิตตามเหตุผล หรือ การใช้ชีวิตทางศีลธรรมทำให้คนเป็นคน โดยสมบูรณ์ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 118 - 135)

ตามทฤษฎีของคานท์ ถือเอาหน้าที่เป็นความคิดรวมยอดทางจริยศาสตร์ ถือว่า การทำหน้าที่เพื่อหน้าที่และหน้าที่ที่สำคัญที่สุดนี้เรียกว่า Deontology ไม่ใช่ Teleology ทั้งนี้ คานท์บอกว่าคุณธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในการควบคุมของเรา ส่วนความสุขอยู่นอกเหนือการควบคุมของเราแต่มันขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกหลายประการ ดังนั้น คุณธรรมจึงไม่รวมเอาความสุขไว้ด้วย และความสุขก็ไม่จำเป็นต้องมีคุณธรรมเป็นเหตุปัจจัยมันไม่ได้มีความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน

จากแนวคิดนี้ กานท์ถือว่า มโนธรรมเป็นเหตุผลภาคปฏิบัติมันบ่งบอกกฎศีลธรรมในตัวเองเป็นที่รู้จักกันว่าหลักศีลธรรมนั้นรู้จักตัวเอง รู้ในใจของตนเองเป็น Apriori เป็นสิ่งที่มีมาแต่ก่อนแล้วมิใช่มีขึ้นหรือประจักษ์เพราะประสบการณ์ (Not Empirical) มันเป็นสิ่งที่มีความเป็นพยาน ตามพรรณนาของกานท์เข้าทำนองเดียวกับจริยศาสตร์แนวพุทธที่ว่า “ผู้ใดทำดีได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว” (วคิน อินทสระ. 2518 : 342)

3.4 ทฤษฎีของแครทวอลบลูม และมาเซีย (อ้างถึงใน รัชฎญารัตน์ พงษ์พิตรทาน. 2542 : 17) แครทวอล บลูม และมาเซีย (Kratwowl, Bloom and Masia. 1964) ได้กำหนดทฤษฎีจำแนกระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจ (Affective Domain) ที่ครอบคลุมความสนใจ ทศนคติค่านิยม และลักษณะนิสัย โดยการจัดลำดับขั้นตอนคุณลักษณะความรู้สึกไว้ 5 ประการ คือ

3.4.1 การรับรู้ (Receiving) เป็นจุดเริ่มต้นที่บุคคลจะเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ และเกิดความรู้สึกต่อสถานการณ์หรือสิ่งเร้าที่ปรากฏ การรับรู้เรื่องนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย โดยถือปริมาณการรับรู้เป็นเกณฑ์ดังนี้

- 1) การสำนึก เป็นการเริ่มรู้สึกหรือสำนึกเกี่ยวกับลักษณะหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่มาเร้า
- 2) การตั้งใจรับรู้ เป็นการใส่ใจสิ่งเร้านานพอสมควรแต่ยังไม่มีความเห็นหรือประเมินตัดสินใด ๆ เป็นเพียงการสังเกตเห็น
- 3) การเลือกรับรู้ เป็นการรับรู้สิ่งเร้าโดยมีการจำแนกความแตกต่างยังไม่มีการประเมินใด ๆ

3.4.2 การตอบสนอง (Responding) เมื่อบุคคลรับรู้เรื่องราวต่างๆ แล้วจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ตนรับรู้ ขั้นการตอบสนองแบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย ดังนี้

- 1) ยินยอมตอบสนอง เป็นการยอมรับหรือยินยอมปฏิบัติตาม
- 2) สม่ครใจตอบสนอง เป็นความรู้สึกที่จะทำกิจกรรมนั้นด้วยความสม่ครใจ
- 3) พอใจตอบสนอง เป็นการตอบสนองด้วยความรู้สึกเต็มใจพอใจ มีความเพลิดเพลินสนุกสนานรื่นเริง

3.4.3 การเห็นคุณค่า (Valuing) เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการประเมินสถานการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ว่ามีประโยชน์หรือไม่ อย่างไร การเห็นคุณค่านั้นจะเกิดขึ้น

ซ้ำๆ โดยมีการสะสมไว้อย่างรวดเร็ว พฤติกรรมการเห็นคุณค่าจะดูได้จากความแน่นอนความคงเส้นคงวาสม่ำเสมอของการกระทำในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อยๆ ดังนี้

- 1) การยอมรับคุณค่า เป็นการยอมรับด้วยเชื่อว่ายังไม่ถาวรอาจเปลี่ยนแปลงได้ในคุณค่าของสถานการณ์หรือเรื่องราว
- 2) ชื่นชมในคุณค่า เป็นการยอมรับในคุณค่าของสถานการณ์หรือเรื่องราวถึงระดับที่แสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อยากติดตาม อยากเข้าไปร่วม ผูกพัน
- 3) ยึดมั่นในคุณค่า เป็นความเชื่อมั่น ความแน่วแน่งนเกิดศรัทธาในเรื่องราวหรือสิ่งที่มีคุณค่าไว้ในจิตใจ

3.4.4 การจัดระบบ (Organization) เป็นความรู้สึกที่เกิดจากบุคคลได้รวบรวมเรื่องราวหรือสิ่งที่มีคุณค่าไว้ในจิตใจหลายอย่างแล้วจัดคุณค่าเข้าเป็นระบบมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าของเรื่องราวหรือสิ่งต่าง ๆ ของจุดเด่นและจุดรวมของคุณค่าเหล่านั้นในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อยๆ ดังนี้

- 1) การสร้างคุณค่า เป็นการสรุปรวบยอดของเรื่องราวต่างๆ ที่บุคคลยึดมั่นเข้าด้วยกัน
- 2) การจัดระบบคุณค่า เป็นการเรียงลำดับความสำคัญของสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ และจัดคุณค่าต่าง ๆ ให้ผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

3.4.5 การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นการพัฒนาเป็นอุดมคติที่ฝังลึกถึงจิตวิญญาณ ยึดถือ เทิดทูนโดยจิตในมิติสังเคราะห์ เป็นแบบแผนกฎเกณฑ์ขั้นใหม่ให้ตนเองมีการกระทำหน้าที่คงเส้นคงวา โดยมีการจัดระบบของตนเองและยึดถือจนเป็นการกระทำอัตโนมัติ คือไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด เขาก็แสดงพฤติกรรมแบบเดิมซึ่งเป็นลักษณะของตนเอง แล้วร่วมแรงร่วมใจผู้อื่นร่วมยึดถือและปฏิบัติด้วย ในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อยๆ ดังนี้

- 1) สร้างข้อสรุป เป็นการที่บุคคลพยายามปรับปรุงระบบตนเองให้สมบูรณ์ตามแนวที่ตนต้องการ
- 2) กิจนิสัยเป็นการที่บุคคลแสดงออกตามแนวที่ตนเองต้องการอย่างสม่ำเสมอจนเป็นลักษณะของตนเอง (สุวิมล ดิลกานนท์. 2538 : 32) นอกจากทฤษฎีแนวคิดทางจริยธรรมต่าง ๆ ที่ผู้รู้ด้านนี้ได้เสนอแนวคิดไว้อย่างหลากหลายนี้แล้วยังมีแนวการพัฒนาจริยธรรมที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งที่ปรากฏการพัฒนาอย่างกว้างขวางในโลกตะวันออกซึ่งจะนำมากล่าวในที่นี้คือ ปรัชญาพุทธศาสนา หรือทฤษฎีทางพุทธศาสตร์

3.5 ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ พุทธศาสนาเป็นพุทธศาสนาอเทวนิยมเกิดขึ้นสมัยพุทธกาลในชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) โดยพระสมณโคดมเป็นศาสดาผู้ประกาศปรัชญาในแนวคิดนี้ เน้นหลักธรรมที่เป็นสัจธรรมวิเศษ การเผยแพร่การสืบทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติ เน้นคุณธรรมในการใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนา นำมาสั่งสอน มี 3 ประการ คือ ประการแรก ให้เว้นความชั่วทั้งปวง ประการที่สองให้กระทำความดี ประการที่สาม ให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ในหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาได้นำมาประกาศเป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึง การปฏิบัติตามข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวข้องได้ข้อธรรมอื่นตามมาเป็นข้อคิดทางจริยธรรม ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่เป็นอย่างประพฤติปฏิบัติพื้นฐานทางการกระทำทางกาย ไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นทางจิตใจ ในหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นแรกจริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน ชั้นที่สองจริยศาสตร์ขั้นกลาง และชั้นที่สามจริยศาสตร์ขั้นสูง ซึ่งจะกล่าวต่อไปนี้

3.5.1 จริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน ประกอบด้วยศีล 5 ธรรม 5 ดังต่อไปนี้

- 1) เว้นจากการเบียดเบียน ทำร้ายชีวิตสัตว์หรือมนุษย์เป็นศีล มีเมตตากรุณาต่อสัตว์ และมนุษย์เป็นธรรม
- 2) เว้นจากการลักทรัพย์เป็นศีล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประกอบอาชีพ อิศระสุจริต เป็นธรรม
- 3) เว้นจากการประพฤติดิฉินในกามเป็นศีล ดำรวมในกามเป็นธรรม
- 4) เว้นจากการพูดปดเป็นศีล พูดจริงเป็นธรรม
- 5) เว้นจากการเสพสุราเมรัย เป็นศีล มีสติสำรวมระวังเป็นธรรม

3.5.2 จริยศาสตร์ขั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือมนุษย์ หรือเบียดเบียนทำร้ายชีวิตอื่น
- 2) เว้นจากการลักทรัพย์
- 3) เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม
- 4) เว้นจากการพูดปด
- 5) เว้นจากการพูดขู่ยงให้แตกร้างกัน
- 6) เว้นจากการพูดหยาบคาย

- 7) เว้นจากการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้า
- 8) ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน
- 9) ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้เขาถึงความพินาศ
- 10) ไม่เห็นผิดจากทำนองครองธรรมโดยมีความเห็นถูกต้อง (ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มารดาบิดามีคุณ เป็นต้น)

3.5.3 จริยศาสตร์ขั้นสูง ประกอบด้วย อริยมรรค แปลว่า “ทางอันประเสริฐ” หรือทางสายกลางมี 8 ประการ ดังนี้

- 1) ความเห็นชอบ คือ มีปัญญาเห็นอริยสัจ 4 ประการ
- 2) ความดำริชอบ คือ ดำริในการออกจากกาม ดำริในการไม่ปองร้าย ดำริในการไม่เบียดเบียน
- 3) การเจรจาชอบ คือ ไม่พูดปด ไม่พูดต่อเสียด ได้แก่ผู้ให้แตกร้าง ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า
- 4) การกระทำชอบ คือ ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดิฉินในกาม
- 5) การเลี้ยงชีพชอบ คือ ไม่เลี้ยงชีพในทางที่ผิด ที่มีโทษประกอบอาชีพชอบธรรม
- 6) ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นเพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้วเพียรทำความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว
- 7) การตั้งสติชอบ คือ ตั้งสติพิจารณา ร่างกาย เวทนา หรือความรู้สึกสุข ทุกข์ ตลอดจนไม่ทุกข์ ไม่สุขจิตและธรรมรวม 4 ประการ ให้รู้เท่ากันเห็นทั้งความเกิดและความดับ
- 8) การตั้งใจมั่นชอบ คือ การทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิอย่างแน่วแน่ ที่เรียกได้ว่า ฉาน 4 (สุชีพ ปุญญาณาภพ. 2526 : 180 - 205) เป็นที่ยอมรับกันว่าในเรื่องวิธีการสอนของพุทธศาสนา เน้นการสอนแบบอริยสัจที่ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาจริยธรรมพระพุทธเจ้าทรงนำเอาสังขรรณมาแสดงแก่นมนุษย์ในรูปที่เรียกว่าอริยสัจ 4 แต่ที่จริงสาระสำคัญที่พระองค์ต้องการ คือ เรื่อง อิทัปปัจจยตาปฏิจจนรูปบาท และนิพพาน นี่เองพอมาสื่อกับประชาชนใช้อริยสัจ 4 เพื่อให้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ “ การสอนนั้นต้องเริ่มจากสิ่งที่มองเห็น สิ่งที่ปรากฏ หรือ สิ่งที่ยากไปหาสิ่งที่ง่าย จึงเริ่มด้วยปัญญาต่างๆ ที่หลักอริยสัจนั้นสอนย้อนมาจากผลมาหาเหตุธรรมดว่า สิ่งทั้งหลายเหตุเกิดก่อนจึงเป็นผล มรรค เป็นเหตุยก

มาพูดก่อนเหตุทั้งสองชุด การที่พระพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้จะต้องมีเหตุผลในการตรัส “ การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้ามีความประเสริฐในลักษณะต่างๆ ในความเป็นพระศาสดานั้น นอกจากตรัสรู้ธรรมความจริงแล้วจะต้องสามารถใช้วิธีการสั่งสอนด้วยความสำเร็จของพระพุทธเจ้าอยู่ที่ความสามารถของทั้งสองด้านนี้ จึงเรียกพระองค์ว่า สัมมาสัมพุทธะ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ให้มองความจริงของกฎธรรมชาติว่า สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ไม่ใช่เป็นไปตามการคลบ้นคลาของสิ่งภายนอก ฉะนั้น จึงให้เราศึกษาให้รู้ถึงเหตุปัจจัย แล้วทำตามเหตุปัจจัยด้วยความเพียรพยายามของเราเมื่อเราต้องการผลก็ต้องทำเหตุนี้คือการประกาศหลักธรรมซึ่งก็คือ การที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ ”

“มนุษย์ที่ได้พัฒนาตนเองสูงสุดบรรลุความหลุดพ้นเป็นอิสระแล้วเราเรียกว่าเป็นพุทธ พุทธนี้แหละเป็นเชลย ๓ ผู้เป็นใหญ่ พระพุทธเจ้าทรงเอาคำเรียกแสดงสถานะของพระพรหมมาใช้สำหรับพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นจึงหมายความว่า พระพุทธเจ้าประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ ให้มนุษย์เลิกฝากความหวังและ โชคชะตาทั้งของสังคมและของชาติไว้กับพระพรหมเลิกขึ้นต่อพระพุทธเจ้า และหันมากระทำการต่างๆ ด้วยการจัดการกับเหตุปัจจัยด้วยความเพียรพยายามของคน” (ป.อ. ประยุตโต. 2537 : 30 - 35)

ในแนวคำสอนนั้น พระพุทธองค์ได้เน้นในเรื่องของหลักธรรมและวินัยไว้ว่า กิเลสกรรมแล้วก็ได้สติ เช่น หลักอนิจจังทำให้เรารู้ว่าอะไร ๆ ทุกอย่างเป็นสิ่งที่เราไม่อาจยึดมั่นถือมั่นได้ จะต้องรู้จักปล่อยวาง ธรรมจะสอนเราอย่างนั้น สิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง ทุกขังอนัตตา ตามพระไตรลักษณ์เป็นของสมมุติบัญญัติ ไม่อาจยึดมั่นถือมั่นได้ต้องปล่อยวาง แต่วินัยบอกว่าจะต้องมีความรับผิดชอบเอาจริงเอาจัง แม้สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สมมุติตกลงกัน ยอมรับสมมุติเต็มที่ เช่น ภิกษุณี จีวรขาดเป็นรูแม้แต่เท่าหลังตัวเลือดไม่รับจัดการปะชุนเสียปล่อยทิ้งไว้เป็นอาบัติมีความคิดหลักของวินัยคือ ถือสงฆ์เป็นใหญ่ พระอรหันต์เวลามีเรื่องของส่วนรวมเกิดขึ้นไม่เข้าที่ประชุมไปอยู่ป่าเสีย ที่ประชุมลงโทษพระอรหันต์ที่วินัย ก็ต้องเคารพสงฆ์ พระอรหันต์หลายองค์ในประวัติศาสตร์ถูก สงฆ์ลงโทษ พระอรหันต์จะเข้านิโรธสมาบัติ มีหลักปฏิบัติข้อหนึ่งว่า ต้องเตรียมใจไว้เลยถ้าสงฆ์เรียกเมื่อไรต้องออกจากสมาบัติทันที กิจการของส่วนรวมการใดที่เป็นเรื่องสุข ทุกข์ หรือเกี่ยวกับความเจริญ ความเสื่อมเสียของส่วนรวมแล้ว จะต้องเอาใจใส่เป็นผู้นำ พระอรหันต์มีลักษณะเป็นแบบนั้น เช่น เมื่อพระพุทธเจ้าวางวินัยให้สงฆ์สาวกปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน พระมหากัปปีนะซึ่งเป็นพระอรหันต์ผู้ใหญ่รูปหนึ่งมาพิจารณาว่าพระพุทธเจ้าวางวินัยข้อนี้ เราจะต้องไปหรือเปล่า เราเป็นผู้บริสุทธิแล้ว จะต้องไปตรวจสอบวินัยอะไรกันพระพุทธเจ้าเสด็จไปหาพระมหากัปปีนะด้วยพระองค์เองทันที ตรัสว่า

เธอเป็นพระอรหันต์นี่แหละต้องเป็นผู้นำ ถ้าเธอไม่ไปแล้วใครจะไป เพราะฉะนั้นพระอรหันต์จึงมีคติที่ถือประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นสำคัญถ้ามีอะไรเป็นเรื่องกระทบกระเทือนต่อส่วนรวมเกิดขึ้น พระอรหันต์จะเป็นผู้นำ เช่น พระมหากัสสปะริเริ่มชวนพระอรหันต์ทั้งหลายทำสังคายนา

รวมความว่า พระพุทธศาสนาประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ธรรมกับวินัย ถ้าเข้าใจพระพุทธศาสนาให้ครบต้องทั้งธรรมและวินัย วินัยจะแสดงชีวิตของอรหันต์ในโลกที่เป็นจริงของมนุษย์ที่อยู่ในสมมุติ พระอรหันต์คือ ผู้ที่รู้ความจริงของปรมาตม์ แล้วเข้าถึงความจริงจนกระทั่งจิตไม่ยึดติดยึดมั่นเพราะจิตใจไม่ยึดติดถือมั่นนั้นแหละจึงปฏิบัติต่อสมมุติได้อย่างถูกต้องตามหลักเหตุผลด้วยความรับผิดชอบจริงจัง (ป.อ. ประยุตโต. 2537 : 371 - 372) ในพุทธบัญญัติที่ได้ทรงวางหลักของวินัยให้สงฆ์มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและตนเองโดยเน้นให้ทำการต่างๆ เพื่อความเป็นไปอันเป็นประโยชน์แก่สังคม ส่วนรวม และเพื่อความเป็นไปด้วยดีแห่งตนเองตามสิทธิโดยธรรมชาติและความเรียบร้อยตามขนบธรรมเนียมประเพณี สังคม ในเรื่องวิธีการสอนของพุทธศาสตร์นี้เน้นการสอนแบบอริยสัจที่ถือได้ว่าตนเป็นต้นแบบของวิธีสอนทุกอย่างในหลักการสอนพุทธจริยธรรมที่น่าเสนอซึ่งลักษณะหลักการสอนที่ประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ 1) สอนด้วยความรู้จริง รู้จริงทำได้จริงจึงสอน 2) สอนอย่างมีเหตุผล สามารถพิจารณาเข้าใจแจ้งด้วยปัญญา 3) สอนให้ได้ผลจริงสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของเรื่องที่สอนนั้น ๆ เช่น ให้เข้าใจได้จริงเห็นตามความจริง ทำได้จริง นำไปปฏิบัติแล้วได้ผลจริง (ป.อ. ประยุตโต. 2538 : 63 - 64)

ในลักษณะการสอนที่กล่าวมานี้ ประกอบด้วยวิธีการสอนการพัฒนาจริยธรรมคุณธรรม 4 ประการ (พิทยา โยวะผุย. 2546 : 38) มีดังนี้

1. สันทัสสนา การชี้ให้เห็นชัดอย่างแจ่มแจ้ง เช่น จะสอนอะไร ก็ชี้แจงแสดงเหตุผลแยกแยะอธิบายให้เข้าใจดังที่เห็นกับตา
2. สมหาปนา ชวนให้ปฏิบัติ เช่น สิ่งใดควรทำก็บรรยายให้เข้าใจ ในความสำคัญและซาบซึ้งในคุณค่าเห็นสมจริงจนผู้ฟังยอมรับอยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ
3. สมมุตเตชนา เร้าให้กล้า เช่น พูดให้กล้าเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีกำลังใจแข็งขัน เกิดความมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จได้ ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยหรือยากลำบาก
4. สัมปหังสนา ปลุกให้ร่าเริง เช่น ทำบรรยากาศให้สนุกสนานชื่นแจ่มใส เบิกบานใจให้ผู้ฟังแจ่มชื่นมีความหวัง มองเห็นผลดี และทางสำเร็จ จางๆ ว่า สอนให้แจ่มแจ้งจงใจแก้กลัวกล้าร่าเริงในหลักการสอนที่กล่าวนี้เป็นขั้นตอนของการพัฒนาภาพรวมในระดับการ

พัฒนาอุดมการณ์จากทฤษฎีแนวพุทธศาสนา ที่เน้นหลักธรรมที่สูงสุดในเรื่องความรับผิดชอบ ในหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อการกระทำดี การปฏิบัติบรรลุผลถึงการรู้แจ้งในตนเองและต่อส่วนรวม

ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

คำว่า คุณธรรม และ จริยธรรม มักจะใช้ควบคู่กันจนเสมือนกับมีความหมายอย่าง เดียวกันและ ปฏิบัติควบคู่กันไป คุณธรรมและจริยธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันโดยตรง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม มากขึ้น จากการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่างๆ ของหน่วยงานทางการศึกษาและ นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรมและจริยธรรมดังนี้

1. คุณธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 253) ได้นิยามของ คุณธรรมว่าคุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2540 : 48) ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรมหมายถึง จริยธรรมที่ปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกของคน ซึ่งรู้ดี รู้ชั่ว แล้วเลือกสรรสรรพยา ยึดมั่นสิ่งที่ดีงาม แฝงไว้ในจิตใจเป็น “นามธรรม เมื่อแสดงออกก็เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม ถ้า ไม่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมมันก็มีอยู่

ประภาศรี สีอำไพ (2540 : 26) ให้ความหมายว่าคุณธรรมคือ สภาพคุณ งามความดีภายในบุคคล ทำให้เกิดความชื่นชมยินดี มีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขขั้น สมบูรณ์ คือความสุขใจ ผลผลิตของความดีเป็นธรรมชาติ ที่กล่าวได้ว่า “ทำดีได้ดี

กัลยา ศรีปาน (2542 : 6) ให้ความหมายว่าคุณธรรมหมายถึง คุณงามความดีที่ สร้างสมอยู่ในตัวมนุษย์ โดยผ่านประสบการณ์ที่ซึ่งแสดงออกโดยการกระทำ ทางกาย วาจา ใจ

ธัญญารัตน์ พจนพิพิธพาน และคณะ (2542 : 6) ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึงข้อประพฤติปฏิบัติอันเป็นประโยชน์และความถูกต้องดีงาม

กมล ชาวปลายนา (2542 : 2) ได้ให้นิยามของคุณธรรมว่า หมายถึงสภาพคุณ งามความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จ โดยหวังประโยชน์ส่วน ตนเป็นคุณธรรมประการหนึ่ง คำว่า คุณ ภาษาบาลีแปลว่า ประเภท ชนิด ธรรม หมายถึง หลักความจริงหลักการในการปฏิบัติ ดังนั้น อาจอธิบายได้ว่า คุณธรรม คือ จริยธรรมที่แยก

เป็นรายละเอียดแต่ละประเภท เช่น เมตตา กรุณา เสียสละ ซื่อสัตย์ อุดหนุน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ หากผู้ใดประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้นั้น

สรวุฑ จิตบุญมี (2543 : 9) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรมคือ คุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจมนุษย์ โดยผ่านประสบการณ์จากการสัมผัส ซึ่งแสดงออกมาจากการกระทำทางกาย วาจา และจิตใจของแต่ละบุคคล เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

บุญส่ง สินธุนอก (2546 : 2) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ และปลูกฝังให้เกิดขึ้นในจิตใจฝึกอบรมจนกลายเป็นนิสัยที่ดี ถ้าจะแยกออกเป็นรายละเอียดออกไป เช่น ความเป็นผู้มีเมตตา ซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ต่างก็เป็นคุณธรรมทั้งสิ้น คุณธรรมจึงเป็นผลรวมจากการปฏิบัติจริยธรรม

จากความหมายของคุณธรรมที่กล่าวมา สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีทั้งหลายที่สั่งสมอยู่ในจิตใจมนุษย์โดยผ่านประสบการณ์จากการได้สัมผัส ซึ่งอาจแสดงออกมาจากการกระทำทางกาย วาจา และจิตใจของแต่ละบุคคล เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมคุณธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความปรารถนา สามารถมองเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีสิ่งแวดล้อมมากระตุ้น

2. จริยธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 291) ให้ความหมายคำว่า จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศีลธรรม, กฎศีลธรรม

มารศรี จันทน์สมิ (2540 : 10) ได้สรุปความหมายของจริยธรรมว่า การกระทำ การประพฤติต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งความดีและเหตุผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องศาสนา แต่เป็นเรื่องที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำเกิดความพึงพอใจและเป็นการนำสันติสุขมาให้แก่สังคมนิยมและบุคคลได้ตามควรแก่กรณี รวมทั้งการกระทำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์ วินัย มารยาท การดำเนินชีวิต ทั้งทางกาย วาจา ใจ อย่างถูกต้องเหมาะสม

จริยธรรม หมายถึง ความดี ความประพฤติปฏิบัติ หรือกิริยาอาการที่แสดง ความดี ซึ่งกิริยานั้นเป็นอาการทางกาย ทางวาจา และรวมทั้งจิตใจด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 118)

เกียรติคุณ สิทธิชัย และชาติ ศรีนวล (2541: 8) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิด ความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขั้นในสังคมและสมาชิกของสังคม การที่จะปฏิบัติเป็นเช่นนั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ดังนั้นการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมจึงต้องประกอบกันทั้ง ความรู้สึก ทางจิตใจและการปฏิบัติทางกายอันสอดคล้องกับความรู้สึกทางจิต

รุ่ง แก้วแดง (2541: 9) ได้ให้ความหมายตามทัศนะของสำนักงาน คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ ไว้ว่า จริยธรรม คือแนวทางประพฤติปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุถึง สภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์

ประภัสร์ กุดหอม (2541 : 30) ได้กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง กฎเกณฑ์การ กระทำที่ถูกต้อง ดีงามที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมหรือส่วนรวมเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตามเพื่อให้ เกิดความสงบเรียบร้อยและเกิดความก้าวหน้าขึ้นในสังคม

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (2541 : 7) กล่าวว่า จริยธรรม (Ethics) มาจากภาษากรีก กว่า “Ethos” คือ “Habit” นั่นคือ นิสัย ดังนั้น จริยธรรมและจริยศาสตร์ เป็นเรื่องของ การฝึกนิสัย ซึ่งก็มีคำถามว่าฝึกอย่างไรจึงจะเป็นนิสัย สำหรับคำว่า “Ethos” หรือ นิสัย ตาม ทฤษฎีของชาวกรีก กล่าวว่า “คนเราเกิดมาเหมือนผ้าขาว แล้วนำมาฝึกกันโดยต้องทำบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ จนเป็นนิสัยแล้วจะกลายเป็น คุณธรรม เป็นการเริ่มจากภายนอกเข้าไปสู่ภายใน เป็น ลักษณะนิสัยเป็นคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ดังนั้น ในการทำดี ต้องทำบ่อยๆ จนเป็นนิสัย ”

พระเทพเวที (ประยูร ปรยุตโต) (2542 : 152) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ ดำเนินไปในทางที่เกื้อกูลก่อ ประโยชน์แก่ชีวิต จริยธรรมต้องอาศัยศีลธรรมเป็นพื้นฐาน อาจกล่าวได้ว่าศีลธรรมเป็นความรู้ ส่วนจริยธรรมเป็นการปฏิบัติ

ชัยญารัตน์ พจนทัตพิตรทาน และคณะ (2542 : 6) กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ตั้งอยู่ในแนวทางแห่งความดีความถูกต้อง

อำนาจ จันทรมหา (2542 : 12) กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง แนวทางประพฤติ ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม รวมทั้งความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของบุคคลที่เหมาะสมกับความต้องการของ สังคม เพื่อบรรลุถึงสภาพของชีวิตที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ของตน และสังคมอันจะก่อให้เกิด การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543 : 1 – 30) ได้ให้นิยามของคำว่า จริยธรรมว่า ในความหมายของพระพุทธศาสนา จริยธรรม คือ ระบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐมีขอบเขตที่ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ คีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งท่านได้ให้ อรรถาธิบายเกี่ยวกับที่มาของคำ ๆ นี้ว่าคำว่า “จริยธรรม” ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นคำศัพท์ที่เพิ่งบัญญัติขึ้นมาประมาณ 30 กว่าปีมานี้ โดยบัญญัติให้ตรงกับคำว่า “Ethics” ก่อนหน้านั้นประเทศไทยไม่มีคำนี้ เราใช้คำว่า “ศีลธรรม” ดังนั้นแท้ที่จริงแล้วจริยธรรมก็คือศีลธรรมนั่นเอง แต่ศีลธรรมเป็นหลักความประพฤติดีงามที่อิงคำสอนของศาสนา โดยเฉพาะสังคมไทยที่ผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา ส่วนจริยธรรม เป็นหลักความประพฤติดีงามที่เป็นของกลาง ๆ ไม่อิงศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ซึ่งนักวิชาการที่เชื่อตามแนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลการเข้าใจว่า จริยธรรม เป็นเรื่องที่มนุษย์ในสังคมนั้นได้ตกลงกันบัญญัติขึ้น ไม่ใช่ของมีอยู่จริงตามธรรมชาติ

พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร (2543 : 2) ได้สรุปนิยามของจริยธรรมตามทัศนะของเลขาปิยะอัจฉริยะ ไว้ว่าจริยธรรม หมายถึง ลักษณะทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ สำหรับลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่ง หนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำการส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ หรือ พยายามกำจัดและผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องไม่สมควร

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 13) ได้ให้นิยามของจริยธรรมว่า หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคมอันจะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ดวงตา เครือทิวา (2544 : 9) ได้ให้นิยามของจริยธรรมว่า หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมที่สังคมยอมรับ เพื่อให้บรรลุถึงสภาพชีวิตที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ของตนเองและสังคม

สุมณฑา แก่นกุล (2544 : 11) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติชอบทั้งทางกาย วาจา ใจ อันเป็นสิ่งทุกคนควรปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดความผาสุก ความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคมเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ซีร์สคี้ อัครมวร (2542 : 125) กล่าวถึงคำว่า คุณธรรมจริยธรรมว่า เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันในวงการศึกษาศึกษา สังคมวิทยาปรัชญา และศาสนาต่างๆ ไป อย่างไรก็ตามความหมายของคุณธรรมนั้นจะใช้ในลักษณะที่ครอบคลุมความหมายของจริยธรรมด้วย ทั้งในศัพท์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กล่าวคือ จริยธรรมเป็นการแสดงออกให้ผู้อื่นเห็นคุณธรรมที่อยู่ภายในจิตใจของแต่ละบุคคลนั่นเอง

จากความหมายของจริยธรรมจากเอกสารงานวิจัยของไทยที่กล่าวมา สรุปได้ว่า จริยธรรมหมายถึง พฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ควรปฏิบัติ ที่ดีงามเหมาะสม และเป็นที่ยอมรับชมชอบหรือยอมรับของสังคม เพื่อความสันติสุขแห่งตนเองและความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม

เปียเจต (Piaget. 1965 : 1) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมทางสังคมในเรื่องอนามัยและความสนใจของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรทำ

โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1964 : 384) กล่าวสรุปว่า จริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรมซึ่งยึดถือเอาการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับโดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งมีความหมายเป็นสากลที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ในทุกสถานการณ์ไม่มีความขัดแย้งกัน

บราวน์ (Brown. 1965 : 411) ได้กล่าวว่า จริยธรรม คือ ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูกต้องออกจากการกระทำที่ผิด คล้ายกับไวยากรณ์ที่เป็นระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะประโยคที่สร้างขึ้นมาจากประโยคที่สร้างขึ้นไม่ดี จริยธรรมทั้งหลายไม่คงที่เหมือนกับไวยากรณ์ ซึ่งมีการวิวัฒนาการไปเสมอ อาจเป็นไปได้ว่า จริยธรรมทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปเร็วกว่าไวยากรณ์เสียอีก จริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปเพราะความขัดแย้งกันเองเพราะมีอิทธิพลของแหล่งอื่นและเพราะมีสถานการณ์ใหม่ขึ้นมามากมาย

กู๊ด (Good. 1973 : 314) กล่าวสรุปว่า จริยธรรม คือ การปรับพฤติกรรมให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องหรือดีงาม

เรสท์ (Rest. 1976 : 6) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมการมีความสัมพันธ์ในสังคม (Social interaction) โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละคน

แบนดูรา (Bandura. 1986 : 496-497) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรมเป็น กระบวนการที่แสดงถึงกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานที่คนในสังคมปฏิบัติ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับความหมายของจริยธรรมของชาว ต่างประเทศ พอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกัน คือ คุณธรรมจะเป็น ลักษณะในทางที่ดีงามถูกต้องเหมาะสมของบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล ส่วนจริยธรรมนั้นเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตน ในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อนำไปสู่การมีคุณธรรมที่ดีของบุคคล ดังนั้นคุณธรรมนั้นจึงเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และจริยธรรมก็มีความเกี่ยวข้องกับศีลธรรมด้วย เพราะศีลธรรมเป็นข้อห้ามมิให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี ไม่งาม ไม่ถูก ไม่ควร บุคคลที่มีคุณธรรมก็คือ บุคคลที่ประพฤติอยู่ในหลักศีลธรรมนั่นเอง

3. วินัย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 1007) ได้ให้ความหมาย คำว่าวินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ

พนัส หันนาคินทร์ (2542 : 38) ให้ความหมายความมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กติกา และกฎหมาย ตามที่สังคมได้วางไว้หรือกลุ่มได้ ตกลงอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคง และความปลอดภัย

สมบุรณ์ สิงห์คำป้อม (2542 : 36) ได้ให้ความหมายคำว่า วินัย หมายถึง คุณลักษณะที่อยู่ภายในบุคคลที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตาม กฎหมายและระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ โดยไม่ถือว่าเป็นการบังคับให้กระทำ

ธนู วุฒิเกียรติไพบูลย์ (2542 : 36) กล่าวว่า วินัย หมายถึง ระเบียบแบบ แผน ข้อปฏิบัติ และข้อบังคับที่กำหนดไว้ เพื่อใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ หากไม่ปฏิบัติตาม อาจเกิดความเสียหาย หรือความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นเหตุให้ทำผิด และถูกลงโทษในที่สุด

กรมวิชาการ (2545 : 20) ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า วินัย หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้บุคคลประพฤติปฏิบัติ ในการดำรงชีวิตร่วมกันเพื่อให้อยู่อย่างราบเรียบ มีความสุข ความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกให้ รู้จักปฏิบัติตนรู้จักควบคุมตนเอง

จากความหมายของวินัยที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของสังคม ดังนั้นการส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย จึงควรครอบคลุมถึงการส่งเสริมพัฒนานักเรียนให้สามารถประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบ แบบแผน และข้อบังคับของโรงเรียนและสังคมได้อย่างเหมาะสม

ระเบียบวินัย หมายถึง ข้อบังคับ คำสั่ง กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบ ที่สังคมวางไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของคน เพราะคนต้องอยู่ร่วมกันปฏิบัติตามระเบียบวินัยที่สังคมวางไว้ ก็จะนำมาซึ่งความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคง ความปลอดภัย

คุณลักษณะของคนมีระเบียบวินัย

1. รู้จักวินัยของตนเองเป็นอย่างดี เมื่อเราสังกัดอยู่ในสังคมใด จะต้องมีความรู้เรื่องวินัยระเบียบแบบแผนของสังคมนั้นเป็นอย่างดี เพื่อจะได้ปฏิบัติไม่ผิด เช่น เราเป็นนักเรียนต้องรู้ระเบียบวินัยของโรงเรียน

2. เคารพครัดในวินัยเป็นอย่างดี คือ เป็นผู้พยายามประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยไม่ละเมิดทั้งต่อหน้าและลับหลัง (ปรีชา ริโยธา. 2546 : 55)

สุโท เจริญสุข (ม.ป.ป. : 288) ได้สรุปว่าผู้มีวินัยนั้นควรมีลักษณะเด่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้มีความสามารถนึกคิดดี กระทำออกมาดี ประณีตเรียบร้อย
2. ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง
3. มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมาในการพูดการกระทำ
4. มีความรักและเมตตาสงสารต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ด้วยกัน
5. มีความรับผิดชอบสูง ไม่ปล่อยปละละเลยในกิจการงานของตนและของส่วนรวม

6. มีความเคารพเชื่อฟังในเหตุผล ไม่เอาใจเอาเปรียบผู้อื่น

4. ความรับผิดชอบ

กัลยา สุวรรณรอด (2537 : 4) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในลักษณะการมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่และมีความละเอียดรอบคอบมีความพินิจพิจารณาที่จะทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุดยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติงานของตนเอง ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี ตลอดจนติดตามผลงานที่ได้ทำไว้เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เกิดผลสำเร็จ

สมพร หลิมเจริญ (2537 : 5) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจ มุ่งมั่นที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายและติดตามงานที่กระทำลงไปเพื่อปรับปรุงแก้ไขงานนั้น ๆ ให้เป็นผลสำเร็จด้วยดีและยอมรับในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไปทั้งในสิ่งที่เป็นผลดีและผลเสีย

อรรวรรณ พานิชปฐมพงษ์ (2542 : 5) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การมีความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามงานที่ได้ทำไปแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วง ด้วยดีและยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้กระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสียโดยการ แสดงออกในรูปของการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ

นุชศรา ติศย์ประเสริฐ (2546 : 5) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความ สนใจมุ่งมั่นที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจและติดตามงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อ ปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงด้วยดียอมรับในสิ่งที่ตนเองได้กระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดี และผลเสียโดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ทั้งใน โรงเรียนและการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากที่บ้าน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในจิตใจ เมื่อทำอะไรหรือมีหน้าที่ แล้วต้องทำให้สำเร็จและได้ผลดี และจะต้องรับผลที่เกิดขึ้นทั้งผิดและชอบ ไม่ใช่รับแต่ ความชอบอย่างเดียว โยนความผิดให้ผู้อื่น ผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยสมบูรณ์เรียกว่าผู้มีความ รับผิดชอบ ความรับผิดชอบมี 2 อย่าง คือ (ปรีชา ริโยธา. 2546 : 58 - 60)

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อตนเอง

เช่น

- 1.1 ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

- 1.2 ดูแลรักษาเครื่องใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและอยู่ใน

สภาพที่ดี

- 1.3 ประพฤติตนเป็นคนดีมีระเบียบวินัยและมีคุณธรรม

- 1.4 เอาใจใส่ต่อสุขภาพอนามัยของตนเอง

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เริ่มตั้งแต่ ครอบครัว ชั้นเรียน โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ เราจึงมีหน้าที่รับผิดชอบที่จะต้องทำต่อ ผู้อื่นที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน เพื่อความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของ สังคมหน้าที่ต่อครอบครัวในฐานะที่ยังเป็นเด็กนักเรียน ซึ่งนักเรียนแต่ละคนควรปฏิบัติหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 2.1 หน้าที่ตอบแทนคุณบิดามารดา
 - 2.1.1 เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอน
 - 2.1.2 ช่วยเหลือภาระงานตามความสามารถและโอกาส
 - 2.1.3 ประพฤติตนเป็นคนดี
 - 2.1.4 ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
- 2.2 หน้าที่ต่อชั้นเรียนและเพื่อนนักเรียน
 - 2.2.1 รักเพื่อนเหมือนพี่น้อง
 - 2.2.2 ช่วยเพื่อนในทางที่ถูกที่ควร
 - 2.2.3 ไม่เอารัศเอาเปรียบกัน
 - 2.2.4 ให้อภัยกันเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น
 - 2.2.5 ใช้ถ้อยคำสุภาพอ่อนหวาน
 - 2.2.6 ช่วยกิจการงานของห้องเรียน
 - 2.2.7 ปฏิบัติตนเป็นคนดีมีระเบียบวินัย
 - 2.2.8 พยายามสร้างชื่อเสียงให้แก่ชั้นเรียนในทางที่ถูกที่ควร
- 2.3 หน้าที่ต่อโรงเรียน
 - 2.3.1 รักษาความสะอาดของโรงเรียน
 - 2.3.2 ถนอมรักษาของใช้ของโรงเรียน
 - 2.3.3 ไม่ทำลายสมบัติของโรงเรียน
 - 2.3.4 ช่วยกิจการงานของโรงเรียน
 - 2.3.5 ร่วมรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน
 - 2.3.6 สร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้แก่โรงเรียน
- 2.4 หน้าที่ต่อชุมชน
 - 2.4.1 รักและภูมิใจในชุมชนของตน
 - 2.4.2 เคารพและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบข้อบังคับในชุมชนของตน
 - 2.4.3 ช่วยกันสร้างสรรค์ชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมสะอาดร่มรื่นสวยงาม น่าอยู่อาศัย
 - 2.4.4 ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน เช่น ช่วยปลูกต้นไม้ ขุดลอกคูคลอง

- 2.4.5 รักษาสาธารณสมบัติของชุมชน
- 2.4.6 ช่วยกันป้องกันรักษาความปลอดภัย สอดส่องช่วยเหลือเมื่อมีเหตุร้าย
- 2.4.7 สามัคคีเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนสมาชิกในชุมชน
- 2.5 หน้าที่ต่อประเทศชาติ
 - 2.5.1 ปฏิบัติตนตามกฎหมาย
 - 2.5.2 ไม่หลีกเลี่ยงการเสียภาษีอากร
 - 2.5.3 ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ
 - 2.5.4 จงรักภักดีและป้องกันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จนสุดชีวิต
 - 2.5.5 รักษาไว้ซึ่งความเป็นไทย ศิลปวัฒนธรรมและความสามัคคีของคนในชาติ

จากความหมายของความรับผิดชอบที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การมีความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จและปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองและสังคม

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ หมายถึง การปฏิบัติตามหลักธรรมขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของความเป็นมนุษย์ มีความเมตตา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ มีความซื่อสัตย์ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต และมีความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ มีความรับผิดชอบต่อทั้งผลดีและผลเสียที่ตนได้กระทำลงไป โดยยึดถือกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสังคมอย่างเคร่งครัด

5. ความซื่อสัตย์สุจริต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 382) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรงและจริงใจไม่คิดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง

กรมวิชาการ (2535 : 284) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อความจริงตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจาใจต่อหน้าที่การงาน และต่อผู้อื่นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์สังเกตได้ดังนี้

1. ซื่อตรงต่อเวลา ได้แก่ มาเรียนทันเวลา ส่งงานทันเวลา

2. ชื่อตรงต่อหน้าที่การงาน เช่น ทำงานอย่างครบครัน ไม่ลอกงานผู้อื่น ไม่หลีกเลียงหน้าที่

3. ชื่อตรงต่อการให้สัญญา เช่น ไม่พูดปด

ชื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คิดโกง หลอกลวง ชื่อสัตย์จึงเป็นเครื่องหมายแห่งความจริง ความสงบสันติ ประกอบไปด้วย ประโยชน์

สุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบตามคลองธรรม เช่น กายสุจริต คือ ประพฤติชอบทางกาย ความประพฤติด้วยตั้งใจดี ความประพฤติชื่อตรงต่อความถูกต้อง (สมยศ มีเทศน์. 2524 : 91)

ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นอาภรณ์ประดับชีวิตและเป็นที่มาของเกียรติยศ ความเชื่อถือไว้วางใจช่วยสร้างคุณค่าความเป็นคนให้สมบูรณ์และคนซื่อสัตย์สุจริตนั้นย่อมไม่หวั่นไหวในทุกสถานการณ์ ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมที่เป็นรากฐานที่จะนำวิถีชีวิตของบุคคลมากมายไปสู่ความสำเร็จอย่างแท้จริง ความซื่อสัตย์ของเราในวันนี้จะเป็นดัชนีวัดความสำเร็จที่ยั่งยืนในวันหน้าและสามารถที่จะเป็นเกราะกำบังภัยให้เราได้ ในบทนิพนธ์เรื่อง “หลักการทหาร” ของขงเบ้ง กล่าวไว้ว่า “คนที่พร้อมมูลด้วยความซื่อสัตย์เปรียบเหมือนหนึ่งปลาที่ได้นำมาตรแมนปลาขาดน้ำต้องตายฉับใด คนเราถ้าขาดเสียซึ่งความซื่อสัตย์ก็เป็นอันตรายฉับนั้น เหตุนี้แลขุนพลที่ดีจึงรักษาความซื่อสัตย์ และดังนั้นอุกมคติจึงเกิดและชื่อเสียงจึงจรจาย” ดังนั้นคนที่เห็นหน้าหน้าเป็นผู้นำหรือมีอำนาจตัดสินใจถ้าไม่มีความซื่อสัตย์จะยิ่งเกิดความเสียหาย เพราะถ้าหัวหน้าส่วนไม่สุจริตแล้วจะให้ส่วนหางคือผู้อ่อนอาวุโสกว่า ซื่อสัตย์สุจริตได้ยากยิ่ง ด้วยเหตุนี้คนที่ไร้ศีลสัตย์ยิ่งเป็นใหญ่เป็นโตจะยิ่งเป็นอันตราย ยิ่งมีความสามารถจะยิ่งเป็นภัยต่อบ้านเมืองจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะป้องกันคนไม่ดีไม่ให้ขึ้นมา มีอำนาจได้ ขณะเดียวกันคนดี คนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตก็ย่อมมีความก้าวหน้าในชีวิตดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า

“..... เมื่อทุกคนมีความรู้ทางวิชาการ มีธรรมะในศาสนาเป็นหลักทางความประพฤติและจิตใจให้เป็นคนที่สุจริตยุติธรรมและขยันขันแข็งด้วยแล้ว ย่อมสามารถปฏิบัติภาระเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้โดยมั่นคงและสวัสดิ และเป็นผู้ที่ตั้งได้มั่นคงเช่นนี้ ย่อมจะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตัวเองและครอบครัวได้ยิ่งขึ้น ยิ่งกว่านั้นจะสามารถแผ่แผ่ความดีความเจริญของตัวให้เป็นประโยชน์ถึงส่วนรวมได้อีกด้วย” (ปริชา ริโยธา. 2546 : 32

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

6. ความกตัญญูกตเวที

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) (2536 : 2) ได้แบ่งความหมายของ กตัญญูกตเวทิตาออกเป็น 2 ส่วน คือ

กตัญญูตา หมายถึง ความรู้และยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตน
กตเวทิตา หมายถึง การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้นๆ

ดังนั้น กตัญญูตากตเวทิตา หมายถึง การรู้บุญคุณท่านและทำตอบแทนให้ปรากฏ

วิริยาภรณ์ ชัยชลทรัพย์ (2525 : 11) แบ่งความกตัญญูตากตเวทิตา เป็น 2 ส่วน คือ ความกตัญญู คือ ความรู้สึกสำนึกในอุปการคุณเหนือคุณความดีที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อเรา อันแสดงออกมาจากความนึกคิดของแต่ละบุคคล กตเวทิตา คือ การแสดงออกการตอบแทนบุญคุณต่อความดีที่ผู้อื่นทำนั้น โดยการแสดงออกทางการกระทำและคำพูด รวมความว่า ความกตัญญูตากตเวทิตา หมายถึง ความรู้สึกในบุญคุณและตอบแทนต่อคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สึกในการอุปการคุณหรือบุญคุณ ที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นที่มีต่อเรา

กตเวทิตา หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ดังนั้นความกตัญญู กตเวทิตา จึงหมายถึง ความรู้บุญคุณและตอบแทนต่อคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1. แสดงความเคารพนับถือ ยกย่อง เชิดชู ไม่หลบหลู่ดูหมิ่น
2. ชักนำคนอื่นให้นิยมยินดี ในการทำคุณงามความดีตอบแทนผู้มีพระคุณ ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรงไม่มีลับลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง
3. ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อน ลำบาก
4. เคารพรักใคร่ไว้ใจ และความเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม
5. ไม่ทำตนให้เป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูลและผู้มีพระคุณ
6. ไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ
7. จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
8. ทำนุบำรุงศาสนา
9. รักษาเกียรติยศ และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว เพื่อให้ตนมีหลักฐาน

มันคงส่งผลให้สังคมและประเทศชาติรุ่งเรือง (ชาริณี มลารวม. 2547 : 26)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความสำนึกในบุญคุณของบุคคลหรือสิ่งอื่นที่มีต่อตนเองและสังคม อีกทั้งพยายามตอบแทนพระคุณของบุคคลหรือสิ่งอื่นๆ อย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

7. ความเมตตากรุณา

พระศรีวิสุทธิกวี (2527 : 149-151) ได้ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้ว่า เมตตา หมายถึงความรักใคร่ ความเยื่อใยปรารถนาจะให้สัตว์ทั้งปวงมีความสุข กรุณา คือ ความสงสาร ต้องการช่วยให้ผู้อื่นที่ได้รับความทุกข์ พ้นทุกข์

กรมการศาสนา (2521 : 28) ได้ให้ความหมายของ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไว้ว่า ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หมายถึง การแสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วย กาย วาจา ตลอดจนการให้ปันวัตถุสิ่งของ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัว

เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข เป็นความรักที่ประกอบด้วยไมตรีจิต ปราศจากกิเลสทั้งปวง

กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ปราศจากการเบียดเบียนกัน คนเราต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นเหล่า การติดต่อเกี่ยวข้องกับตลอดเวลาย่อมเกิดปัญหาขึ้นมากมายเพราะบางคนก้าวร้าวเห็นแก่ตัว โหดร้าย ทารุณ บางคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สุภาพอ่อนน้อม คุณธรรมความเมตตากรุณานี้ สอนให้คนเราปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข พ้นทุกข์ ให้เกิดความรักใคร่ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ไม่ทะนงตนตัว ไม่ริษยา พยาบาท อาฆาต จองเวร และเบียดเบียนซึ่งกันและกันถ้าทุกคนปฏิบัติตามคุณธรรมข้อนี้ สามารถแสดงออกได้ทั้งทางกาย วาจา ใจ เช่น

ทางกาย เป็นผู้สุภาพ อ่อนน้อม ไม่รังแกทำร้ายคนอื่น ให้ความคุ้มครองผู้ที่อ่อนแอกว่าช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัย ตกทุกข์ได้ยาก แม้ว่าจะช่วยไม่สำเร็จก็ไม่ควรกระวนกระวาย เพราะเพียงแต่คิดปรารถนาดี และคิดช่วยเหลือผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจก็ถือว่าเราได้ทำความดีแล้ว

ทางวาจา เป็นผู้ที่พูดจาไพเราะน่าฟัง ไม่พูดดูถูกเหยียดหยาม ส่อเสียด คำหยาบคายหรือใช้วาจาเชือดเฉือนผู้อื่น ไม่กล่าวถึงผู้อื่นในทางไม่ดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่จริงก็ตาม

ทางใจ เป็นผู้ที่ไม่คิดร้าย ไม่คิดริษยา เบียดเบียนผู้อื่น คิดปรารถนาให้คนอื่นเป็นสุขและพ้นทุกข์

คนมีเมตตากรุณาอยู่เสมอ ย่อมได้รับประโยชน์หลายอย่างคือเป็นผู้ไม่มีกังวล กล้วยง่ายจิตใจเป็นสุข หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ปรกาศตาสงบและแจ่มใส ผิวพรรณผ่องใสเป็นที่รักของคนทั่วไป (ปรีชา ริโยธา, 2546 : 54)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความเมตตากรุณา หมายถึง ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นเป็นสุขช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ โดยการแสดงออกถึงไมตรีจิต โอบอ้อมอารี แบ่งปันและช่วยเหลือจนให้ผู้อื่นมีความสุขและความพอใจโดยไม่หวังผลตอบแทน

8. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ

กรมศาสนา (2539 : 28) ได้ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไว้ว่า การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิต เพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสะดวกมีความพอใจ เช่น การเอื้อเฟื้อคนแก่ คนชรา สภพสตรี และเด็กในการโดยสารรถประจำทาง และข้ามถนน เป็นต้น นอกจากนี้ยังควรเผื่อแผ่โดยการให้สิ่งของที่เรามีมากกว่าผู้อื่น หรือแม้ไม่มีมากกว่าถ้าเป็นของที่แปลกมีรสดี หรือได้มาจากต่างถิ่น ซึ่งคิดว่าเป็นของน่ายินดีแก่ผู้รับก็แบ่งปันกันไป

ดังนั้น จึงสรุปความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ว่า มีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นการแสดงถึงการเสียสละ ความใจกว้างโอบอ้อมอารี ความเห็นใจ และความเข้าใจถึงความยากลำบากของผู้อื่น
2. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นการกระทำเพื่อผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึง ความทุกข์และความลำบากของตนเอง (วารินทร์ ม่วงสุวรรณ, 2517 : 14)

กรมวิชาการ (2526 : 27) ได้ให้ความหมายของความเสียสละไว้ว่า การยอมเสียสิทธิและยอมลำบากเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น เช่น พ่อ แม่ ยอมลำบากทำงานหาเงินเลี้ยงดู ครู – อาจารย์ยอมลำบากอบรมสั่งสอนนักเรียน ประชาชนบริจาคโลหิตให้โรงพยาบาล ทหารเสียสละชีวิตเพื่อชาติ เป็นต้น

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คือ ความมีน้ำใจโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น ให้ปันทรัพย์สิ่งของอาหารตลอดจนแรงงานเพื่อช่วยเหลือเจือจานแก่บุคคลที่ควรให้

ความเสียสละ คือ การให้บริจาค หรือการเสียสละสิ่งที่เราควรได้รับหรือมีอยู่น้อยให้แก่ผู้อื่น เช่น การสละสิทธิ์ สละความสุข ความสะดวกสบายที่ควรได้รับ การบริจาคโลหิต บริจาคดวงตา การสละชีวิตเพื่อแลกความสุขสงบให้แก่ชาติบ้านเมือง

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละที่แท้จริงนั้นย่อมไม่หวังผลตอบแทนเพื่อตนเองและอาจทำได้หลายรูปแบบ ดังนี้

1. การแสดงความมีน้ำใจต่อผู้อื่น เช่น เมื่อเห็นเพื่อยกสิ่งของหนัก เห็นคนชรากำลังงก ๆ เงิน ๆ จะข้ามถนนเข้าไปช่วยด้วยความมีน้ำใจ ไม่เยาะเย้ยถากถางหรือประจาน เห็นเพื่อประสบ ความสำเร็จได้ชัยชนะ ประสบความสุข แสดงความยินดีหรือดีใจด้วย
2. ทำบุญส่งเสริมศาสนาที่ตนนับถือตามกาลเทศะ
3. แบ่งปันทรัพย์สินสิ่งของ อาหารช่วยเหลือคนที่ขาดแคลน หรือตำรวจทหารที่ไปทำหน้าที่ป้องกันประเทศตามชายแดนและถิ่นทุรกันดาร หรือผู้ประสบภัยต่าง ๆ
4. สละสิทธิ์ที่ควรได้รับ หรือสละความสุขส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า เช่น สละที่นั่งในเรือ รถประจำทางให้ หรือพบผู้ประสบอุบัติเหตุเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างปัจจุบันทันด่วน แม้ไม่รู้จักกันก็ต้องรีบเข้าช่วยเหลือตามความสามารถ
5. สละแรงงานช่วยทำประโยชน์ให้แก่สังคม เช่น รับใช้ช่วยเหลือบิดามารดา ครู - อาจารย์ตามกำลังความสามารถด้วยความเต็มใจ และให้ความร่วมมือช่วยสาธารณประโยชน์
6. บริจาคโลหิต เพื่อช่วยชีวิตผู้อื่น ถ้าเรามีร่างกายแข็งแรงพอที่จะบริจาคได้เราควรสละให้เพราะโลหิตของเราอาจช่วยชีวิตเพื่อนมนุษย์ที่กำลังจะตายเนื่องจากเสียโลหิตไว้ได้
7. บริจาคดวงตา หลังจากที่เราเสียชีวิตแล้ว ดวงตาเราจะถูกนำมาใส่ให้แก่เพื่อนมนุษย์ที่ตาบอดให้กลับมามีตาดูปกติ นับว่าได้กุศลแรง
8. สละชีวิตเพื่อแลกเอาความสงบสุขให้แก่บ้านเมืองหรือสละชีพเพื่อชาติหรือพลีชีพเพื่อชาติ เช่น ในยามที่ชาติบ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขันหรือเกิดศึกสงคราม เราต้องอาสารับใช้ชาติบ้านเมือง แม้ว่าจะต้องเสียชีวิตก็ตาม

จากความหมายของความที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความปรารถนาดีด้วยน้ำใจไมตรีที่โอบอ้อมอารี เสียสละกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ สติปัญญา รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

9. ประหยัด

พวงพะยอม ชิดทอง (2536 : 5-6) กล่าวว่า ประหยัด หมายถึง การใช้เวลาและสิ่งของเครื่องใช้ของตนเองและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุดและได้จำกัดขอบข่ายการประหยัด ดังนี้

การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์ คุ่มค่าที่สุดเหมาะกับรายรับ มีการเก็บออม ยับยั้งความต้องการของตนอันมีผลให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ตัดสินใจใช้เงินอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ ความคุ้มค่า ความจำเป็นของตนเองและไม่ตระหนี่ถี่เหนียว

การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนใช้เวลาของตนเองและใช้ประโยชน์คุ่มค่าที่สุดได้แก่ การใช้เวลาเดินทางไปโรงเรียน เดินทางกลับบ้าน ศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัด ทบทวนบทเรียน หาความรู้เพิ่มเติม ทำธุรกิจส่วนตัว ใช้เวลาในการนอน การทำงานอดิเรก ช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชนและสังคม

การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ของตนเองและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์คุ่มค่ามากที่สุด รักษาซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ ไม่ใช่อย่างฟุ่มเฟือยเกิดความจำเป็นต่อความเคยชินหรือความสะดวกสบายส่วนตัว ได้แก่ ประหยัดไฟฟ้า น้ำประปา ของส่วนรวม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากรทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์คุ่มค่ามากที่สุด รวมทั้งรู้จักดูแลรักษาซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ของตนเองและส่วนรวม

ความภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

จากผลการวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาความภูมิใจในความเป็นไทย” ได้ทำการสำรวจระหว่างวันที่ 8 สิงหาคม 2548 ถึงวันที่ 14 กันยายน 2548 โดยวิธีการสำรวจภาคสนาม (Filed Survey) ใช้การสุ่ม ตัวอย่างแบบหลายขั้น (Multi-stage Sampling) ในการแบ่งพื้นที่ และใช้ Probability Proportionate to size (PPS) กำหนดขนาดตัวอย่างให้สอดคล้องกับประชากรเป้าหมาย ทั้งนี้โดยมีขนาดตัวอย่างทั้งสิ้น 7,383 ตัวอย่าง (ภายใต้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และขอบเขตความคลาดเคลื่อนอยู่ที่ระดับบวกลบไม่เกินร้อยละ 1) ในเขตพื้นที่ 25 จังหวัดทั่วประเทศ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ อ่างทอง ประจวบคีรีขันธ์ ฉะเชิงเทรา ราชบุรี สุพรรณบุรี ชลบุรี พังงา พัทลุง สุราษฎร์ธานี สงขลา ตาก สุโขทัย เพชรบูรณ์ เชียงราย เชียงใหม่ มหาสารคาม สกลนคร สุรินทร์ อุดรธานี ขอนแก่น และนครราชสีมา ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

ความภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย ในที่นี้หมายถึง สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความภูมิใจ ได้แก่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม รวมทั้งเอกลักษณ์

ต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทย

จากผลการศึกษาสิ่งที่ตัวอย่างภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยมากที่สุด คือ ธงชาติ (ธงไตรรงค์) ของประเทศไทย (ร้อยละ 99.6) รองลงมาคือ เพลงชาติไทยที่ใช้ในการเคารพธงชาติ (ร้อยละ 99.2) เพลงสรรเสริญพระบารมี (ร้อยละ 98.9) การไหว้ (ร้อยละ 98.2) คำกล่าวที่ว่าประเทศไทยเป็น “สยามเมืองยิ้ม” (ร้อยละ 97.5) ตามลำดับ

ความภูมิใจในวิถีชีวิตความเป็นไทย ในที่นี้เป็นการวัดทัศนคติต่อวิถีชีวิตการดำรงชีวิตทั้งในด้านต่าง ๆ เช่น การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมไทย การกินการอยู่และบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวของคนไทย

ผลการศึกษาพบว่า สิ่งที่ตัวอย่างภูมิใจในวิถีชีวิตความเป็นไทยมากที่สุด คือ คนไทยเคารพคนที่อาวุโส/อายุมากกว่า (ร้อยละ 96.7) คนไทยยิ้มแย้มแจ่มใส (ร้อยละ 95.8) คนไทยมีความกตัญญูคนเฒ่าคนแก่ที่มีพระคุณ (ร้อยละ 95.3) คนไทยมีความรักอิสระ เสรีภาพ (ร้อยละ 94.6) คนไทยมักช่วยเหลือกันเมื่อเกิดวิกฤต (ร้อยละ 93.6) และรสชาติของผลไม้ไทยที่ดีที่สุด (ร้อยละ 93.6) ตามลำดับ

ความภูมิใจในการปกครอง การเมือง ระบบของสังคมไทย และทรัพยากรของประเทศ ในที่นี้หมายถึง ความรู้สึกภูมิใจในโครงสร้างของระบบต่าง ๆ ภายในสังคมไทย เช่น สถาบัน พระมหากษัตริย์ ระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และระบบการศึกษา เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่าสิ่งที่ตัวอย่างภูมิใจในการปกครอง การเมือง ระบบของสังคมไทย และทรัพยากรในประเทศต่าง ๆ ที่มากที่สุด คือ ความเป็นเอกราชของประเทศไทย (ร้อยละ 99.0) สถาบันพระมหากษัตริย์ (ร้อยละ 98.9) การปกครองแบบประชาธิปไตย (ร้อยละ 97.5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ร้อยละ 96.0) และสิทธิเสรีภาพของคนไทย (ร้อยละ 95.0)

ความคิดเห็นต่อข้อความที่ใช้วัดความภูมิใจในชาติ ตัวอย่างส่วนใหญ่หรือร้อยละ 94.6 เห็นด้วยกับข้อความที่ว่า “ฉันอยากเป็นคนไทยมากกว่าคนชาติอื่นในโลก” รองลงมาหรือร้อยละ 94.3 เห็นด้วยกับข้อความที่ว่า “ฉันอยากอยู่ที่ประเทศไทยมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในโลก” และร้อยละ 89.2 เห็นด้วยกับข้อความที่ว่า “ถ้ากล่าวถึงโดยทั่วไป ประเทศไทยนั้นเป็นประเทศที่ไม่ด้อยกว่าประเทศอื่น ๆ ในโลก”

1. ความคิดเห็นต่อข้อความที่ใช้วัดความภูมิใจในประเทศต่าง ๆ

ตัวอย่างส่วนใหญ่หรือร้อยละ 98.6 เห็นด้วยกับข้อความที่ว่า “ฉันภูมิใจที่

ได้เกิดบนพื้นแผ่นดินไทย” รองลงมาหรือร้อยละ 98.5 เห็นด้วยกับข้อความที่ว่า “ฉันภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นคนไทย” และร้อยละ 97.3 เห็นด้วยกับข้อความที่ว่า “ฉันรู้สึกภูมิใจเมื่อชาวต่างชาติพูดถึงประเทศไทยในด้านความมีน้ำใจอันดีงาม”

2. การจัดอันดับสิ่งที่ภูมิใจในความเป็นไทยของตัวอย่าง

จากการให้จัดอันดับสิ่งที่ภูมิใจในความเป็นไทยของตนเองมากที่สุดนั้น ตัวอย่างได้ระบุว่าสิ่งที่ภูมิใจมากที่สุดอันดับแรก คือ ภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทย เกิดมาในชาติไทยที่มีชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (ร้อยละ 20.8) อันดับที่ 2 คือ ภูมิใจในสถาบันพระมหากษัตริย์ (ร้อยละ 16.6) อันดับที่ 3 คือ ภูมิใจในศาสนา มีศาสนาประจำชาติที่ดียังมีการทำบุญ (ร้อยละ 6.3) อันดับที่ 4 คือ ภูมิใจในวัฒนธรรมไทย (ร้อยละ 6.2) และอันดับที่ 5 คือ ภูมิใจในภาษาไทย และภาษาท้องถิ่น (ร้อยละ 5.1) ตามลำดับ

ความคิดเห็นต่อแนวทางการสร้างความภูมิใจในความเป็นไทยของตนเอง ตัวอย่างส่วนใหญ่หรือร้อยละ 27.4 ระบุว่าจะเป็นคนดี รองลงมาคือ จะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี / อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย (ร้อยละ 22.6) จะมีความสมัครสมานสามัคคี เป็นมิตรกัน (ร้อยละ 11.0) จะรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (ร้อยละ 9.5) และจะให้ความช่วยเหลือคนไทยด้วยกัน รวมถึงผู้ด้อยโอกาส และประเทศไทยด้วยกัน (ร้อยละ 8.1) ตามลำดับ

3. ความคิดเห็นต่อความต้องการให้รัฐบาลสร้างความภูมิใจในความเป็นไทย

ตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐบาลสร้างความภูมิใจในความเป็นไทย ด้วยวิธีการบริหารประเทศที่ดี ปฏิบัติหน้าที่โดยชอบธรรม (ร้อยละ 16.6) รองลงมาคือ ให้การสนับสนุนวัฒนธรรมไทย เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย โดยมีหลักสูตรเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย (ร้อยละ 15.8) อยากให้ประเทศไทยไม่มีคอร์รัปชัน ผู้บริหารไม่โกงกินบ้านเมือง (ร้อยละ 13.1) ให้ความช่วยเหลือบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของชาวบ้าน รวมถึงผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้สูงอายุ ผู้มีรายได้น้อย (ร้อยละ 12.8) และให้ดูแลทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ (ร้อยละ 10.7) ตามลำดับ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย หมายถึง มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย ภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นคนไทยอยู่ใต้พระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณเหนืออื่นใดในโลก โดยเฉพาะความเป็นคนไทย วิถีไทยที่ได้สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษไทย ไม่

ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ที่สำคัญคือวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ความเป็นไทยด้วยอารยธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน การดำรงชีพแบบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจที่ต่อกัน พึ่งพาอาศัยกัน การเสียดสละชีพเพื่อรักษาเอกราชของความเป็นชาติไทยไว้ให้เราได้อาศัยและอยู่อย่างมีความสุข

คุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

ประกาศรี สี่ห้าไพ (2535 : 58-63) ได้กล่าวถึง คุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมความยึดถือปฏิบัติดังนี้ ดังนี้

1. เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ ปราบปรามให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์
2. สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต
3. กามสังวร ความสำรวมระวัง รู้จักยับยั้งควบคุมในทางกามารมณ์ไม่ให้หลงไหลในรูปรส กลิ่น เสียง และสัมผัส
4. ตัจจะ ความสัตย์ ความซื่อตรง
5. สติสัมปญญา ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักคิด รู้สึกตัวอยู่เสมอว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท

การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ควรมีจิตใจที่ประเสริฐไม่เบียดเบียนผู้อื่น นั่นก็คือต้องประกอบไปด้วยสัปปุริสธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 ประกาศรี สี่ห้าไพ (2535 : 87 - 89) ได้สรุปเกี่ยวกับธรรมะที่ทำให้มนุษย์สมบูรณ์ว่าควรประกอบด้วยธรรมะ ดังนี้

1. สัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย
 - 1.1 รู้เท่าทันกฎหรือหลักความจริงของสิ่งทั้งหลาย
 - 1.2 รู้ความมุ่งหมายและผลประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต
 - 1.3 รู้จักตนตามสภาวะและความสามารถ
 - 1.4 รู้จักประมาณคือความพอดีตามฐานะของตน
 - 1.5 รู้จักการที่พึงกระทำทำให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
 - 1.6 รู้จักชุมชน ประพฤติในระเบียบ วินัยและวัฒนธรรม
 - 1.7 รู้จักบุคคล ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นตามสถานะ

2. สังกหัตถ์ 4 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี

ประกอบด้วย

2.1 ทาน คือ การให้ปันด้วยใจเอื้อเพื่อแผ่เสียดละตามความสามารถ

2.2 ปิยวาจา คือ การกล่าววาจาสุภาพ เป็นประโยชน์ สร้างสามัคคีรักใคร่

เกื้อกูลกัน

2.3 อัถจริยา คือ การทำประโยชน์แก่สังคม

2.4 สมานัตตตา คือ ทำตนให้เข้ากับผู้อื่นได้อย่างเสมอภาค

3. พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมประจำใจของผู้มีจิตใจประเสริฐ ประกอบด้วย

3.1 เมตตา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

3.2 กรุณา หมายถึง ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

3.3 มุทิตา หมายถึง ความเมกขานพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

3.4 อุเบกขา หมายถึง ความมีน้ำใจมั่นคงเที่ยงธรรมดุจตราขึง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต. 2538 : 45 - 50) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตให้ดีได้ต้องมีการเรียนรู้ และฝึกฝนพัฒนาให้ชีวิตดำเนินไปอย่างถูกต้อง จนบรรลุความสันติสุข นั่นก็คือ ต้องมีไตรสิกขา อันได้แก่ สีล สมาธิ ปัญญา

1. สีล คือ การไม่เบียดเบียนกัน การอยู่ในสังคัมได้ด้วยดี มีน้ำใจต่อกัน ช่วยเหลือกันทุกคนอยู่ในวินัย ไม่ว่าจะเป็พระ ข้าราชการ ครู อาจารย์หรือนักเรียน รู้จักประกอบอาชีพที่สุจริต อีกทั้งต้องมีอินทรีย์สังวร นั่นคือการดูเห็น ฟังให้เป็น เช่น เด็กจะคุโทษทัณฑ์ บิดา มารดา ครูอาจารย์ควรสอนให้เด็กรู้จักเลือกดูแต่ในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์

2. สมาธิ คือ ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด นั่นคือเมื่อจิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความสงบไม่ฟุ้งซ่าน จิตจดจ่อต่อสิ่งที่กำลังคิด พุค ทำ นั้นได้อย่างเต็มที่และมีสติอยู่เสมอ

3. ปัญญา คือ ความรอบรู้ เช่น รอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ รอบรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งมีสมาธิและปัญญาย่อมเกิดแก่ตนเอง

วิจิตร เกิดวิสิษฐ และปรีชา ช้างขวัญยืน (2533 : 29 - 33) ได้กล่าวว่า นอกจากใช้สมาธิและปัญญาในการทำให้ชีวิตมีความสุขแล้ว มนุษย์ยังต้องยึดถือ ฆราวาสธรรม ดังนี้คือ

1. สัจจะ คือ การรักษาความสัตย์ เช่น มีความจริงใจต่อหน้าที่ ต่อกฎหมาย มีความรับผิดชอบและรักงาน ไม่เกียจคร้าน รักคำมั่นสัญญา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมหลอกลวง

ประพฤติดีต่อกันในครอบครัว ขวนขวายในการสร้างประโยชน์แก่บุคคลอื่นและแก่ส่วนรวม ยึดมั่นในธรรมและความดีงาม

2. ทมะ คือ ฝึกและข่มใจตนเองในด้านต่างๆ เช่น ฝึกงานและชำนาญ สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ฝึกจิตใจให้รู้จักยับยั้งใจตนเองให้ยึดมั่นในความดี ไม่มีความเดือดร้อนมาสู่ตนเอง

3. ขันติ คือ ความอดทน ความเข้มแข็งของจิตใจในการทำความดี และอดทนต่อฝ่ายที่ไม่ดี อดทนต่อการงาน หนักเอา เบาสู้ อดทนต่อความเจ็บป่วย อดทนต่อการกระทำที่ล่วงเกิน อดทนต่ออารมณ์ที่ทำให้จิตใจโน้มไปในความเพลิดเพลิดลุ่มหลง เช่น การเที่ยวเตร่ การได้ลาภในทางทุจริต การกระทำผิดประเวณี หลงอำนาจ

4. จาคะ คือ การละวางความชั่วการเสียดสีให้ผู้อื่นปล่อยวางอารมณ์ที่ทำให้เกิดความไม่สงบใจ เช่น ความโกรธต่อบุคคลอื่น สละอารมณ์ที่ชักนำไปให้เกิดความกระทำชั่วต่างๆ

การมีฆราวาสธรรมอย่างเดียวยังไม่สามารถทำให้ชีวิตสงบและมีความสุขได้ต้องมีวินัยคุมตัวเองไม่ให้ทำตนผิดกฎระเบียบตามที่ มาติ สร้อยพิสุทธิ (2530 : 23-26) ได้สรุปธรรมบรรยายเกี่ยวกับพุทธวิธีสร้างมงคลชีวิตแก่หลวงพ่อดีอ นั่นก็คือ วินัย ดังนี้

1. วินัยทางโลก หมายถึง กฎหมายระเบียบข้อบังคับต่างๆ ให้ควบคุมกาย วาจาของเราไม่ให้ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น

2. วินัยทางธรรม หมายถึง คีต ใช้ควบคุมตนเองไม่ให้คิด พูด ทำในสิ่งที่ไม่ควร ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ในเมื่อมีวินัยควบคุมตนเองแล้วยังต้องมีธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตที่ดี นั่นก็คือ หิริ โอตตัปปะ หรือเรียกว่าธรรมโลกบาล ดังที่ กนก จันทร์จร (2533 : 573-592) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตที่ดี คือธรรมโลกบาล 2 หรือ ธรรมที่คุ้มครองโลก 2 อย่าง เรียบร้อยสงบสุข สังคมระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่กดขี่ข่มเหงฆ่าฟัน ธรรมโลกบาล มี 2 ประการ คือ

1. หิริ คือ ความอายบาป ละอายใจต่อการทำชั่ว ความละอายแก่ใจ

2. โอตตัปปะ คือ ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว และผลของกรรม ไม่ทำบาปทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งที่คนเห็นและคนไม่เห็น

ความสำคัญและความจำเป็นของคุณธรรมและจริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรม มีบทบาทในชีวิตมนุษย์หลายประการ ดังที่ผู้รู้ได้กล่าวถึงความสำคัญของสองสิ่งนี้ ไว้ดังนี้

1. ความสำคัญของคุณธรรม มีดังนี้ (ประวิณ ณ นคร. 2526 : 767)

1.1 คุณธรรมเป็นเครื่องชำระศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น ผู้มีคุณธรรมจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี

1.2 คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมบุคลิกภาพ เช่น “ความซื่อตรง” ทำให้คนมีความสมบูรณ์ในความคิด และการกระทำ เพราะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างความคิด คำพูดและการกระทำ

1.3 คุณธรรมเป็นเครื่องเสริมมิตรภาพ เช่น ความจริงใจ ทำให้ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปอย่างราบรื่น คนไม่จริงใจย่อมไม่ได้รับความไว้วางใจจึงทำให้เสียประโยชน์ที่ ควรจะได้รับ

1.4 คุณธรรมเป็นเครื่องสร้างความสบายใจ เพราะการทำแต่สิ่งที่ถูกที่ควร ไม่ต้องระแวงระวังอันตรายที่จะมีมาถึงตน

1.5 คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จและมั่นคงปลอดภัยในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต เพราะเป็นผู้ที่มีหลักทางความประพฤติและจิตใจสามารถประกอบการทำงานเลี้ยงชีพดำรงชีวิตอยู่ได้โดยมั่นคงและสวัสดิ

2. ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม มี 3 ประการดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2538 : 15)

2.1 ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐาน หรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายเป็นตัวกำหนดการแสดงออกว่าควรทำ หรือไม่ควรทำ ซึ่งจะช่วยกำหนดจุดยืนในเรื่องต่าง ๆ และช่วยประเมินการปฏิบัติของเราและบุคคลอื่น

2.2 ทำหน้าที่เป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจและแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ทำให้เขาเลือกทางใดทางหนึ่งแก้ปัญหา เช่น การตัดสินใจปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แทนที่จะเลือกในทางช่วยเหลือพวกพ้อง หรือปฏิบัติในทางที่ไม่สุจริต

2.3 ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจ หรือผลักดันของบุคคล เช่น คนที่นิยมชื่นชอบการมีอายุยืนยาว มีสุขภาพดี จะผลักดันให้ออกกำลังกายสม่ำเสมอ

3. ความสำคัญของคุณธรรมต่อส่วนรวม คุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่ประเทศชาติ เพราะความสงบสุขของประเทศชาติจะมีได้ก็ต่อเมื่อคนในชาติมีคุณธรรมบางประการที่ทำให้ไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอารัดเอาไร้อาเปรียบกัน ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพจนเกินไปโดยล่วงล้ำสิทธิของกันและกัน ไม่ละเลยปฏิบัติตามกฎหมาย วินัย และจรรยาวิชาชีพที่ใช้บังคับกันเป็นต้น และความเจริญของประเทศชาติจะมีได้ก็ต่อเมื่อคนในชาติมีคุณธรรมบางประการที่ทำให้ร่วมมือร่วมใจกันมุ่งมั่นสร้างและพัฒนาชาติ เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม ช่วยกันป้องกันภัยที่บังเกิดแก่ประเทศชาติเป็นต้น (ประวีณ ฅ นคร. 2526 : 7-10)

จากความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญหลายประการต่อชีวิตมนุษย์ เช่น เป็นเครื่องชำระศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นเครื่องส่งเสริมบุคลิก มิตรภาพ สร้างความสบายใจ ส่งเสริมความสำเร็จ เป็นบรรทัดฐานของพฤติกรรมและแบบแผนการตัดสินใจของบุคคล ส่วนร่วมมีวินัยในตนเองไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และในที่นี้เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรม ก็อาจเปรียบเทียบได้ว่า “ ความรู้ นั้นเป็นเหมือนเครื่องยนต์ทำให้ขบวนการเคลื่อนไปได้ ประการเดียวส่วนคุณธรรมเป็นเหมือนหนึ่งพวงมาลัยหรือหางเสือซึ่งเป็นปัจจัยนำพาให้ขบวนการดำเนินไปถูกต้องด้วยความสวัสดิ คือ ความปลอดภัยจนบรรลุถึงจุดหมายที่พึงประสงค์ ” (พระบรมราโชวาท รัชกาลที่ 9)

4. คุณค่าทางจริยธรรม การสร้างคุณค่าทางจริยธรรมในขั้นสมบูรณ์ของความประพฤติเป็นสิ่งที่เกื้อกูลแก่ส่วนรวมเป็นคุณค่าแก่ชีวิตทั้งตนเองและของผู้อื่น ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต. 2539 : 211) ได้กล่าวสรุปคุณค่าที่ต้องการในทางจริยธรรมของหลักธรรม มีดังนี้

1. ให้เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผล รู้จักมองเห็นการกระทำและผลการกระทำตามแนวทางเหตุปัจจัย ไม่เชื่อสิ่งงมงาย ตื่นข่าว เช่น เรื่องแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น
2. ให้เห็นว่าผลสำเร็จที่ตนต้องการ จุดหมายที่ปรารถนาจะเข้าถึงจะสำเร็จได้ด้วยการลงมือทำ จึงต้องพึ่งตนเอง และทำความเพียรพยายาม ไม่รอคอยโชคชะตาหรือหวังผลด้วยการอ้อนวอน เช่น สรรวงต่อปัจจัยภายนอก
3. ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองที่จะงดเว้นจากกรรมชั่ว และรับผิดชอบต่อผู้อื่นด้วยการทำความดีต่อเขา

4. ให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิโดยธรรมชาติที่จะกระทำต่างๆเพื่อแก้ไขปรับปรุง สร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้นไปโดยเท่าเทียมกัน สามารถทำตนให้เลวลงหรือให้ดีขึ้นให้ประเสริฐ จนถึงยิ่งกว่าเทวดา และพรหมได้ทุก ๆ คน

5. ให้ถือคุณธรรม ความสามารถ ความประพฤติปฏิบัติเป็นเครื่องวัดความ ทราชมหรือความประเสริฐของมนุษย์ ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดย ชาติ ชั้น วรรณะ

6. ในแง่กรรมเก่า ให้ถือเป็นบทเรียนและรู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตาม เหตุผลไม่เพ่งเล็งหาแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานของตนเองที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อรู้ที่จะแก้ไข ปรับปรุงและวางแผนสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อไปให้ถูกต้อง

7. ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป คุณค่าทางจริยธรรมตาม พุทธศาสนาได้กล่าวไว้ในพระพุทธรบัญญัติที่กำกับความประพฤติ และความเป็นอยู่ของ พระสงฆ์ และในที่นี่ความหมายครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมบางอย่างที่ได้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคุณประสานสังคมของชาวไทยพุทธสืบต่อไป

5. ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม

ประวิณ ณ นคร (2526 : 11) กล่าวว่า คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสงบ สุขและความเจริญฉะนั้นผู้ต้องการความสงบสุขและความเจริญ จึงต้องฝึกฝนตนเองให้มี คุณธรรม ทั้งนี้มีใช้เพียงเพื่อให้ตนเองมีความสงบสุขและความเจริญเป็นการส่วนตัวแต่ผู้เดียว เท่านั้น แต่เพื่อให้ชาติบ้านเมืองเป็นส่วนรวม มีความสงบสุข และความเจริญด้วย ทั้งนี้เพราะ บุคคลกับส่วนรวมที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันละกัน และความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้าของ บุคคลก็ขึ้นอยู่กับความมั่นคงปลอดภัยของชาติบ้านเมืองด้วย ความมั่นคงปลอดภัยของชาติ ขึ้นอยู่กับการกระทำของคน ในชาติเป็นส่วนสำคัญและการกระทำที่จะเป็นทางส่วนเสริมความ มั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติก็ย่อมจะเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยคุณธรรม ฉะนั้น ผู้หวัง ความสงบสุขความเจริญและความมั่นคงปลอดภัยแก่ตัวเองและประเทศชาติจึงต้องพัฒนา ตนเองให้มีคุณธรรม

จริยธรรมเป็นรากฐานแห่งความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง และความสงบสุขของ ปังเจกชนสังคมและประเทศชาติ รัฐทุกรัฐควรมีนโยบายให้ประชาชนมีจริยธรรมอันดีงามเป็น หลักประการแรกและถือเป็นอุดมคติที่เดียว ส่วนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอื่นๆ ให้เป็น อันดีรองลงมาทั้งนี้ เพราะการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การศึกษาทางวิชาการ การเมือง ที่ไม่มี จริยธรรมเป็นแกนกลาง หรือเป็นหลักยึดแล้วย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ ถ้าเปรียบสังคม เหมือนต้นไม้ไม่มีแก่น จริยธรรมก็เหมือนแก่น ความเจริญนอกนี้เหมือนเปลือกกระพี้ซึ่งห่อหุ้ม

แก่นเอาไว้ ถ้าเปรียบความรู้ก็เหมือนดิน จริยธรรมย่อมเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยึดเหนี่ยวเกาะ กุมย่อมเป็นฝุ่นละอองให้ความรำคาญมากกว่าให้ประโยชน์ คนมีความรู้แต่ไม่มีจริยธรรมจึงมักเป็นคนที่ก่อความรำคาญ หรือความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นอยู่เนืองๆ การพัฒนาบ้านเมืองต้องพัฒนาที่จิตใจของคนก่อน เมื่อจิตใจของคนดีแล้ว เรื่องอื่นๆ ก็จะพลอยดีตาม ดังนั้น จริยธรรมในสังคมจึงควรได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรก เศรษฐกิจและปากท้องของประชาชนจะดีขึ้นทันทีถ้าจริยธรรมของคนในสังคมดีขึ้น ที่เศรษฐกิจเสื่อมโทรมประชาชนต้องหิวโหยนั้น เพราะชนบางส่วนของสังคมนั้นเองที่ละเลยจริยธรรม กอบโกยเอาทรัพย์สินไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป ความเห็นแก่ตัวเล็งน้ำใจ ขาดความเมตตาปราณี นั่นเป็นสัญลักษณ์ของการขาดจริยธรรม

ถ้าจริยธรรมก้าวขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งในการพัฒนาบ้านเมืองก็ควรให้เดินเคียงคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา สังคมและการเมือง มิฉะนั้นแล้วความวุ่นวายในสังคมไม่มีที่สิ้นสุด พูดถึงจริยธรรมคนส่วนมากก็เพิ่งเล็งไปถึงการถือศีลกินเจ จำศีลภาวนา ไม่ทำอย่างอื่นอันจะช่วยให้สังคมก้าวหน้า แต่ความเป็นจริงแล้วจริยธรรมหมายถึง ความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง สมบูรณ์ เว้นสิ่งที่ควรเว้น กระทำสิ่งที่ควรกระทำด้วยความฉลาด รอบคอบ รู้เหตุผลที่ถูกต้อง ตามกาลเทศะและบุคคลจึงหมายถึงการมีจริยธรรมที่แท้จริง โดยนัยนี้ จริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับทุกคนในทุกอาชีพ ทุกสังคมจะอยู่รอดได้ก็ด้วยมีจริยธรรม สังคมจะสงบสุข หรือว่าวุ่นวายก็ขึ้นอยู่กับจริยธรรมที่เป็นปัจเจกชนรอบคร้วหรือสังคมนั้น ๆ ประพฤติปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด

การทุจริตคดโกงในวงการต่าง ๆ การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรมนั้น มีสาเหตุที่แท้จริงมาจากการขาดจริยธรรม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะมีพอเลี้ยงพลโลกไปได้อีกนาน ถ้าพลโลกชวนกันละทิ้งความละโมภ โลกมากเสียแล้ว มีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ และช่วยกันสร้างสรรค์สังคม โดยยึดเอาจริยธรรมเป็นทาง ดำเนินการและเป็นแกนกลาง ไม่ใช่ยึดเอาโลกียธรรม (ลาภ ยศ ความมีหน้ามีตาในสังคม) เป็นจุดมุ่งหมาย ถ้าสิ่งนั้นเกิดขึ้นก็คือเป็นเพียงผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในทางพฤติกรรม เช่น อาศัยลาภเป็นเครื่องมือในการจูงคนที่เคารพนับถือการเข้าหาธรรม จริยธรรมสอนให้เราถ่อมตนเพื่อเข้ากันได้ดีกับคนทั้งหลาย ไม่วางโตโอหัง อวดดีหรือก้าวร้าวผู้อื่น ลดทิฐิมานะลงให้มาก ๆ เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ไม่หลงตัวคิดวิปลาสไปว่าตนสำคัญกว่าใคร ๆ ทั้งหมด

ความแข็งแกร่งทางกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังอาวูรนั้น ถ้าปราศจาก ความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาตินั้นย่อมพบกับความเจริญมั่นคง อยู่ได้ไม่นานจนทนที่มั่นคง ดึกที่แข็งแกร่งทนทาน เขาใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก หรือมีเหล็กเป็น แกนฉันทใด สังคมที่เจริญมั่นคงก็ต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องรองรับหรือเป็นแกนกลางฉันทนั้น แต่คนส่วนมากหาได้มองเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าจริยธรรมสำคัญในสังคมอย่างไร

เราต้องปลูกฝังคนของเราให้เห็นคุณค่าของจริยธรรมอย่างจริงจัง ให้เห็นคุณค่า ภายใน(Intrinsic Value) มากกว่าคุณค่าภายนอก (Extrinsic Value) กล่าวคือ ให้เหตุคุณค่า ของคุณธรรมมากกว่าความมั่งคั่ง ยศศักดิ์ และชื่อเสียง ให้เห็นความสุขอันเกิดจาก สติปัญญา และคุณธรรมมีค่าเหนือความสุขทางสัมผัสหรือโลกียสุข

วิธีปลูกฝังก็ด้วยการพร่ำสอนและทำตัวอย่างให้ดู ผู้ใหญ่ในครอบครัว ผู้นำใน สังคม ทูกระดับต้องทำตัวอย่างให้ดู

เราต้องปลูกฝังคนของเราให้เห็นคุณค่าของบุคคล ผู้มีความรู้ดีสามารถดีและ จริยธรรมดีเขาจะเกิดในตระกูลไหนไม่สำคัญ เมื่อมีคุณสมบัติดังกล่าว ก็ควรได้รับการยกย่อง เชิดชูปลูกฝังคนของเราให้เล็กริชยากัน ให้ถือคนดีเป็นตัวอย่างในสังคม

ควรต้องปรับปรุงคนของเราให้รักหน้าที่ยิ่งกว่าความสุขสบาย ให้รักความ ซื่อสัตย์สุจริตมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว และให้รักษาความดี ความสงบใจไว้เสมอ แม้คน เหล่าอื่นจะพากันละทิ้งความดี เป็นอยู่ด้วยความวุ่นวายก็ตามชาติที่มีบุคคลผู้ประกอบด้วย คุณสมบัติดังกล่าวมาย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีมีความเสื่อมจริยธรรมเป็นฐานรากแห่งความ เจริญของชาติ การช่วยกันมีจริยธรรมจึงเท่ากับช่วยให้ ฐานรากแห่งความเจริญของชาติมั่นคง (วคิน อินทสระ. 2518 : บทคัดย่อ) โดยทั่วไปพฤติกรรมอาจควบคุมได้หลายวิถีทาง อาจโดย การฝึกหัด การอบรม การขู่ขวัญ การบังคับ การใช้สิ่งจูงใจ การชวนเชื่อ การชักนำด้วย เหตุผล การใช้กฎเกณฑ์ มาเป็นแนวทางหรือการใช้หลักศีลธรรม (Moral Principles) เป็น เครื่องยึดเหนี่ยว

ดังนั้น การควบคุมตัดสินใจของบุคคลที่จะกระทำนำความประพฤติที่เป็นมา ของผลการเลือกทางปฏิบัติ กระทำดังกล่าวด้วยมาตรฐานศีลธรรม (คุณธรรม) หรือ โดยใช้ หลักศีลธรรมประกอบการจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวควบคุมและทางนำความประพฤติของบุคคล นั้นได้ด้วย

ความมุ่งหมายที่สำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะนักเรียน ที่สำคัญคือ ต้องการให้นักเรียน มีคุณภาพทางจิต ซึ่งจะเป็นที่มาของการแสดงออกของ

พฤติกรรมที่พึงปรารถนา สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยเงื่อนไขต่างๆ อันเป็นกติการ่วมกันของสังคม ดังนั้น ในการพัฒนาเสริมสร้างคุณธรรมจึงมีความสำคัญที่จะควบคุม และการรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมในตัวบุคคล ต้องเน้นให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรมด้วยการอบรมเป็นระยะๆ ติดต่อกันไปเป็นเวลายาวนาน จึงเกิดผลจริงจึงส่วนการส่งเสริม อบรมเล็กๆ น้อยๆ ก็อาจจะได้เพียงจุดเริ่มต้นที่ดี หรืออาจเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความสนใจในสิ่งนี้ แล้วนำไปสู่การค้นคว้าศึกษาด้วยตนเองต่อไป หลักการพัฒนาให้นักเรียนด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1. การพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงนั้น โรงเรียนจะต้องมีนโยบายที่จะพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมอย่างชัดเจนและนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างจริงจัง
2. การพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมใดก็ตาม ต้องดำเนินการพัฒนาความรู้ ความคิดความรู้สึก และการปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน
3. วิธีการพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถสอดคล้องไปกับการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและการดำเนินชีวิตประจำวัน
4. บรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อการปลูกฝังสร้างเสริมนักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม
5. การประสานงานและร่วมมือกันของบุคลากรทุกฝ่าย ทั้งในบ้าน วัดและชุมชน จะช่วยให้การให้การพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
6. หลักวิชา ทฤษฎีและเทคนิคอย่างหลากหลายในการพัฒนา รวมทั้งความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นปัจจัยในการพัฒนาให้มีคุณธรรม
7. การปลูกฝังสร้างเสริมนักเรียน ให้มีคุณธรรม จริยธรรมต้องทำอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ และนำผลมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป (สุวิมล ศิลกานนท์.

2538 : 2)

จึงเห็นได้ว่าการพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ ประการ เช่น แนวนโยบาย ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน หลักวิชา ทฤษฎีและเทคนิควิธีการที่หลากหลาย บรรยากาศสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการติดต่อประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงจะสำเร็จผล

นโยบายและแนวการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

1. ด้านการกำหนด นโยบาย

นโยบายเป็นทิศทางสู่เป้าหมายความสำเร็จ โรงเรียนก็เช่นเดียวกันจะดำเนินการเป็นผลสำเร็จมาก น้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับกำหนัด นโยบายของผู้บริหารซึ่งมีผู้ทรงคุณวุฒิได้กล่าวไว้ดังนี้

สาโรช บัวศรี (2522 : 35) กล่าวว่า “... แนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้แก่

1. กำหนดนโยบายพื้นฐานเกี่ยวกับจริยศึกษาไว้ปฏิบัติ
2. กำหนดวิธีสอนให้เป็นไปตาม นโยบายนั้น...”

สมพงษ์ จิตระดับ (2530 : 164) ให้ทัศนะว่า “ โรงเรียนต้องกำหนดนโยบายที่ชัดเจนออกมาเพื่อเป็นบรรทัดฐาน ในการดำเนินกิจกรรมทุกรูปแบบที่จัดขึ้นในโรงเรียน ”

การกำหนดเป้าหมายในนโยบายการปลูกฝังและส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงามและการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของคน มีดังนี้

1. มีการบูรณาการด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมทั้งในเนื้อหากระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
2. คนไทยทุกคนมีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา มีความใฝ่รู้ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องเต็มศักยภาพ
3. คนไทยส่วนใหญ่มีค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมตามระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม คือ ซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบชั่วดี มีระเบียบวินัย ประหยัดอดออม มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและมีสุขภาพแข็งแรง

จากการกำหนดเป้าหมายที่กล่าวมาข้างต้นได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานในส่วนของรัฐบาล คือ

1. กำหนดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะเร่งเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนในช่วงแรกและเวลาต่อๆ ไป อาทิ มีความเพียร รู้จักเก็บออม มีคุณธรรม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความสามัคคี ชื่นชมคนดี คนสุจริต มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม รักชาติ รักแผ่นดิน เป็นต้น

2. ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความจริงของชีวิตและธรรมชาติ หลักธรรมของศาสนา คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมอันดีงามของระบบวิถีชีวิตเอกลักษณ์ไทยและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่างๆ ตามลำดับความสำคัญที่กำหนดไว้โดยบูรณาการอย่างเหมาะสมตามวัยของนักเรียนในแต่ละระดับการศึกษา

3. ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชน ทั้งที่เป็นความรู้วิชาการ ความรู้ทั่วไป ความรู้ด้านอาชีพ และความรู้ด้านศาสนา ด้วยกระบวนการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้

จากเป้าหมายและยุทธศาสตร์การดำเนินงานส่งผลทำให้สถานศึกษาต้องกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐบาล ดังนี้

1. พัฒนาหลักสูตรให้มีสาระในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและหลักธรรมของทุกศาสนา สภาพชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อปลูกฝังและส่งเสริมให้นักเรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

2. การจัดการกระบวนการเรียนการสอนด้านศาสนาและหลักธรรมของศาสนาในทุกระดับการศึกษาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับศาสนาที่นักเรียนนับถือทั้งด้านเนื้อหา การปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้รวมทั้งมีการบูรณาการการเรียนการสอนทางด้านศีลธรรมคุณธรรมจริยธรรมไว้ในทุกวิชาอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน

3. กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างเสริมกระบวนการคิด และการเรียนรู้ของคนในแต่ละช่วงวัยชีวิตให้มีความรอบรู้และการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 57 - 72)

ในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของรัฐบาลนั้นตรงกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา มาตรา 23 สาระการเรียนรู้ เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ และมาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ต้องฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และต้องจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พ.ศ. 2542 : 12 - 13)

จากเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาตามเป้าหมายแห่งพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 และแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ (2545 - 2549) ได้จัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญเพื่อให้นักเรียนมีความรู้คู่คุณธรรม และเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

นอกจากนั้นจะต้องระดมสรรพกำลังในการสนับสนุน เผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบต่าง ๆ

ทั้งนี้ ให้ผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินการตามนโยบาย ดังกล่าวนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. ด้านการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน

กองศาสนา, กรมศาสนา (2543 : 9 - 10) ได้กำหนดแนวดำเนินการ ด้านหลักสูตรเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

1. ให้จัดวิชาพุทธศาสนาไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับจนถึงอุดมศึกษา
2. ให้นำหลักธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เช่น ความรัก ความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ความกตัญญูกตเวทิต เป็นต้น ไปสอนให้เกิดการปฏิบัติจริงและถูกต้องตามหลักธรรม
3. จัดทำหลักสูตรอบรมบุคลากรผู้สอนทั้งหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาวมี

รูปแบบโครงสร้างชัดเจน สามารถติดตามผลและประเมินผลได้

4. พัฒนาเทคนิคการสอนให้บุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแพร่
5. จัดสรรงบประมาณในการผลิตสื่อ
6. จัดหลักสูตรตามแนวทาง 3 ประการ คือ ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และทดสอบ การปฏิบัติว่ามีผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายหรือไม่
7. พัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและบูรณาการเข้ากับวิชาสามัญพร้อมกับอบรมครูให้รู้จักบูรณาการการสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม
8. หลักสูตรคุณธรรมจริยธรรมควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับวัยของเด็กแต่ละชั้น โดยเน้นปฏิบัติจริงจนเป็นกิจวัตรประจำวัน

ขำเรื่อง วุฒิจันทร์ (2524 : 98) ได้กล่าวว่า “ การเรียนการสอนในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ทุกวิชา ทุกกรณี ครู- อาจารย์ ผู้สอนทุกคนต้องตระหนักถึง ปรัชญาของสถานศึกษาและสอดแทรกหรือส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในเวลาสอน เวลาเรียนในทุกวิชาทุกโอกาส ในหลักสูตรการสอนเมื่อสอบเสร็จแล้วมิใช่จบสิ้นแค่นั้น การสอนจริยศึกษาเป็นกิจกรรมต่อเนื่องต้องสอนตลอดเวลา ทุกโอกาสและทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งต้องสอนให้สัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ และกลุ่มของตัวเอง ”

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีลักษณะเป็นกรอบและแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตร โดยได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ไว้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มเป็นองค์ความรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติ การพัฒนาทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะ หรือค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนใน ให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีความสมดุลทั้งสาระการเรียนรู้ เวลา และเป้าหมายการพัฒนานักเรียน เสริมสร้างเอกภาพ มีความพอดีระหว่างความเป็นไทยและความเป็นสากล (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 2)

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่นักเรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ว่าด้วย การอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม โดยนักเรียนเกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ คือ

1. ด้านความรู้ จะให้ความรู้แก่นักเรียนในเนื้อหาสาระ ความคิดรอบยอด และหลักการสำคัญของวิชาต่างๆ ในสาขาสังคมศาสตร์ โดยการจัดการเรียนในลักษณะบูรณาการหรือสหวิทยาการ

2. ด้านทักษะกระบวนการ นักเรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดทักษะและกระบวนการต่าง ๆ เช่น ทักษะทางวิชาการ และทักษะทางสังคม เป็นต้น

3. ด้านเจตคติและค่านิยม กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอใจในการบริโภคเห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่าการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สรีทธาในหลักธรรมของศาสนา การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 3)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องให้นักเรียนแสวงหาความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับหลักจริยธรรมคุณธรรมในการควบคุมความประพฤติสามารถนำความคิด ความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนาเป็นแนวทางให้นักเรียนมีอุดมคติในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 16)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมจัดให้สอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่เป็นหลักสูตรแกนกลาง และมีความยืดหยุ่นสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ได้ ทั้งความรู้ ทักษะกระบวนการ และด้านเจตคติและค่านิยมที่ดีที่สามารถนำมาใช้ในการดำรงตนเป็นพลเมืองดีของสังคม และประเทศชาติ

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ความเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมนั้นย่อมเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตนเองเป็นสำคัญมีความประพฤติดี ปฏิบัติดี การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน โรงเรียนต้องให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติร่วมกันเป็นสำคัญ กระทรวงศึกษาธิการ (กรมศาสนา. 2543 : 10 - 11) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจะต้อง

ดำเนินการ ดังนี้

1. ใช้วิธีการหลาย ๆ อย่างบูรณาการเข้าช่วยทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ
 2. จัดให้มีรูปแบบชัดเจนไปในทิศทางเดียวกัน สามารถวัดและประเมินผลได้
 3. จัด โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ถึงระดับอุดมศึกษา
 4. ควรเน้นการพัฒนาจิต คุณธรรมเกิดขึ้นที่ใจ จิตสอนจิตทำให้บริสุทธิ์ สละโลก โกรธ หลงได้ กิเลส ทำดี ใฝ่ดี
 5. หารูปแบบใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้
 6. จัดกิจกรรมทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนได้แนวคิดแนวปฏิบัติ และประสบการณ์
 7. จัดอบรมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนระหว่างปิดภาคเรียน ที่ 1 และภาคเรียนที่ 2 จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดบวชนЕКขัมมะ (สำหรับเยาวชนหญิง) ในช่วงปิดภาคเรียน
 8. การพัฒนาคุณธรรมนักเรียนต้องปรับเปลี่ยนจากการสอนให้รู้เพื่อสอบ เอาคะแนนมาปฏิบัติจริงควบคู่กับความรู้ภาคปรัยัติ
 9. จัดอบรมคุณธรรมแก่นักเรียนประจำสัปดาห์ จัดให้มีเข้าค่ายคุณธรรม ค่ายภาคฤดูร้อน
 10. จัดประกวดผลงานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ แล้วเผยแพร่ผลงานให้เป็นที่ปรากฏน่านักเรียนเข้าวัดไหว้พระ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ ฟังเทศน์ทุกวันพระ
 11. จัดตั้งธนาคารความดีขึ้นภายในโรงเรียน
 12. ให้นักเรียนมีการสอนกันเอง จัดแสดงละครธรรมะ ร้องเพลงธรรมะ
 13. ฟันฟูประเพณี เทศน์มหาชาติ เทศน์ประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์
- ปัจจุบัน
14. จัดให้นักเรียนเข้าประกอบพิธีทางศาสนา จัดกิจกรรมให้นักเรียน ครู — อาจารย์ ได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและช่วยเหลือกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน นิมนต์ พระสงฆ์มาให้การอบรมนักเรียน จัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามะกะ
 15. จัดทำโครงการพัฒนาจิตในสถานศึกษา กิจกรรมต่างๆ โดยจัดให้มี

เหตุการณ์จำลองขึ้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกใช้ความคิด พิจารณาแก้ปัญหาด้วยตัวเอง โดยมีครู - อาจารย์ คอยสังเกตให้การแนะนำ

16. จัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน ชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์

17. จัดเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรมตามสถานที่ต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติ หรือ สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

หลักในการจัดกิจกรรมนักเรียนที่สำคัญที่สุดคือ คณะครู อาจารย์ทุกคน และนักเรียนต้องเอาใจใส่ต่อการดำเนินงานให้พร้อมเพียงเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสนใจติดตามผลเพื่อให้งานการจัดกิจกรรมนักเรียนปราศจากปัญหาอุปสรรคและสัมฤทธิ์ผลที่ตั้งไว้ทุกประการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 6) ได้อธิบายกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ใน หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้ พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตาม กลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่น อย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของ ผู้เรียนให้เหมาะสม ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของ ตนเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในพหุปัญญาและการสร้างสัมพันธ ภาพตนที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาปรึกษาด้วยชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบ วงจรตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินผล และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์

เป็นต้น

การศึกษาการดำเนินงานด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 โดยผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูที่ได้รับมอบหมายในครั้งนี้ ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมตามกรอบแนวคิดตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 2 - 7) ซึ่งมี 18 มาตรฐาน 84 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
ตัวบ่งชี้

- 1.1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ
- 1.2 มีความซื่อสัตย์สุจริต
- 1.3 มีความกตัญญูกตเวที
- 1.4 มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม
- 1.5 ประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตน และส่วนรวมอย่างคุ้มค่า
- 1.6 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
ตัวบ่งชี้

- 2.1 รู้คุณค่าสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม
- 2.2 เข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ตัวบ่งชี้

- 3.1 มีทักษะในการจัดการและทำงานให้สำเร็จ
- 3.2 เพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน
- 3.3 ทำงานอย่างมีความสุข พัฒนางานและภูมิใจในผลงานของตนเอง
- 3.4 ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- 3.5 มีความสุขที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง มีวิสัยทัศน์

ตัวบ่งชี้

- 4.1 สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความคิดรวบยอด คิดอย่างมีระบบ และมีการคิดแบบองค์รวม
- 4.2 สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมาย และแนวทางการตัดสินใจได้
- 4.3 ประเมินและเลือกแนวทางการตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างมีสติ
- 4.4 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มองโลกในแง่ดี และมีจินตนาการ

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้

- 5.1 มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์
- 5.2 มีผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติเฉลี่ยตามเกณฑ์
- 5.3 สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่าง ๆ
- 5.4 สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
- 5.5 สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้

- 6.1 มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และการฟัง รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล
- 6.2 สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รอบตัว ใช้ห้องสมุดแหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ ได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา

6.3 มีวิธีการเรียนรู้ของตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ สนุกกับการเรียนรู้ และชอบมาโรงเรียน

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี
ตัวบ่งชี้

- 7.1 มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพ และออกกำลังกายสม่ำเสมอ
- 7.2 มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์
- 7.3 ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยงต่อ

ความรุนแรงโรคลักข อุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศ

- 7.4 มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และให้เกียรติผู้อื่น
- 7.5 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น

มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และ

กีฬา

ตัวบ่งชี้

- 8.1 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านศิลปะ
- 8.2 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านดนตรี/นาฏศิลป์
- 8.3 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านกีฬา/นันทนาการ

2. มาตรฐานด้านการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 9 ครูมีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงาน
ที่รับผิดชอบหมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี และมีครูพอเพียง

ตัวบ่งชี้

- 9.1 มีคุณธรรมจริยธรรม และปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ
- 9.2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
- 9.3 มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียน
- 9.4 มีการแสวงหาความรู้และเทคนิควิธีการใหม่ๆ รับฟังความคิดเห็น

กว้าง และยอมรับการเปลี่ยนแปลง

- 9.5 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาหรือเทียบเท่าขึ้นไป
- 9.6 สอนตรงตามวิชาเอก - โท หรือตรงตามความถนัด
- 9.7 มีจำนวนเพียงพอ (หมายรวมทั้งครูและบุคลากรสนับสนุน)

มาตรฐานที่ 10 ครู มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้

10.1 มีความรู้ความเข้าใจเป้าหมายการจัดการศึกษาและหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

10.2 มีการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้เรียนและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล

10.3 มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

10.4 มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการเรียนรู้ของ

ตนเองและผู้เรียน

10.5 มีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่
จัดให้ผู้เรียนและอิงพัฒนาการของผู้เรียน

10.6 มีการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา
ผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

10.7 มีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและนำผลไปใช้พัฒนา
ผู้เรียน

3. มาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา

ตัวบ่งชี้

11.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ

11.2 มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำทางวิชาการ

11.3 มีความสามารถในการบริหารงานวิชาการและการจัดการ

11.4 มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจ

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารงาน
และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร

ตัวบ่งชี้

12.1 มีการจัดองค์กร โครงสร้างและระบบบริหารงานที่มีความคล่องตัวสูง
และปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมตามสถานการณ์

12.2 มีการจัดการข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบครอบคลุมและทันต่อ

การใช้งาน

- 12.3 มีระบบประกันคุณภาพภายในที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
- 12.4 มีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
- 12.5 ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจผลการบริหารงานและการพัฒนา

ผู้เรียน

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการบริหารและการจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษา

เป็นฐาน

ตัวบ่งชี้

- 13.1 มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา
- 13.2 มีการบริหารเชิงกลยุทธ์ และใช้หลักการมีส่วนร่วม
- 13.3 มีคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมพัฒนาสถานศึกษา
- 13.4 มีรูปแบบการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน
- 13.5 มีการตรวจสอบและถ่วงดุล

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น

ผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้

- 14.1 มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น
- 14.2 มีรายวิชา/กิจกรรมที่หลากหลายได้แก่ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ
- 14.3 มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียน
- 14.4 มีการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ และสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- 14.5 มีการจัดระบบการบันทึก การรายงานผล และการส่งต่อข้อมูลของผู้เรียน
- 14.6 มีระบบนิเทศการสอนและนำผลไปปรับปรุงการสอนอย่างสม่ำเสมอ
- 14.7 มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่าง

หลากหลาย

ตัวบ่งชี้

- 15.1 มีการจัดและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็งและทั่วถึง
- 15.2 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถทางวิชาการ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน
- 15.3 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษและความถนัดของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ
- 15.4 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม
- 15.5 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ คนตรี/นาฏศิลป์ และกีฬา/นันทนาการ
- 15.6 มีการจัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทย
- 15.7 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็มตามศักยภาพ

ตัวบ่งชี้

- 16.1 มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคารสถานที่ที่เหมาะสม
- 16.2 มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน
- 16.3 มีการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- 16.4 มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด พื้นที่สีเขียว และสิ่งอำนวยความสะดวกพอเพียงและอยู่ในสภาพใ้การใช้การได้ดี
- 16.5 มีการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาใน

ท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้

- 17.1 มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาใน

17.2 สนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบันทางวิชาการและองค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน
ตัวบ่งชี้

18.1 เป็นแหล่งวิชาการในการแสวงหาความรู้และบริการชุมชน

18.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สุพิศ จันทบุตร (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน โรงเรียนมัธยมศึกษา การวิจัย พบว่า การพัฒนาจริยธรรมให้กับเยาวชนในโรงเรียนมัศึกษานั้น ผู้ปกครองของเยาวชนมีความคิดเห็นว่า หลักการดำเนินกิจกรรมแทรกแซงระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนส่วนใหญ่ค่าคะแนนสูงในด้านสำนึกความเป็นไทย การทดลองยาเสพติดให้โทษ การมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น การรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ การเห็นคุณค่าในศิลปะ วัฒนธรรมไทย ครู อาจารย์ที่มีหน้าที่ดูแลเยาวชน มีความเห็นว่า หลังจากการจัดกิจกรรมแทรกแซงพฤติกรรมเป็นข้อพิสูจน์ว่า การจัดกิจกรรมมีผลทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดีขึ้นและมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีการเปลี่ยนอยู่ในระดับสูงมากที่สุดคือ การมีความเห็นอกเห็นใจยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นและการมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รองลงมาคือ ความสามัคคีและการเคารพครูอาจารย์และผู้อาวุโส

การเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนตามทฤษฎีของโคลกบอร์ก (Kohlberg) พบว่าเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมแทรกแซงส่วนใหญ่ ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นจากเดิม แสดงว่า พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นไปตามขั้นที่สูงขึ้น เมื่อเยาวชนได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ จึงแสดงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล

สุเทพ ยงยุทธ (2544 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาจริยธรรมของนักเรียนวิทยาลัยการอาชีพ เขตการศึกษา 4 สังกัดกรมอาชีวศึกษา การวิจัย พบว่า ระดับ

จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ จริยธรรมด้านมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง การประหยัด ความสนใจใฝ่รู้ การพึ่งตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความสามัคคี ความกตัญญูทดเวที่อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษา ที่มีสภาพครอบครัวแตกต่างกันระหว่างครอบครัวปกติและครอบครัวไม่ปกติ พบว่า ภาพรวมรายองค์ประกอบด้านมนุษยสัมพันธ์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต การประหยัด ความรักสามัคคี ความกตัญญูทดเวที่ การพึ่งตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นักเรียน นักศึกษาที่อยู่ในสภาพครอบครัวปกติจะมีจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีครอบครัวไม่ปกติ นักเรียน นักศึกษา ที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้างจะมีระดับจริยธรรมสูงกว่านักเรียน นักศึกษา ที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพอิสระ ส่วนจริยธรรม ความเชื่อมั่น ด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ การประหยัด ความกตัญญูทดเวที่ นักเรียน นักศึกษา ที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพทั้งสองมีจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

สุนธรา แก่นกุล (2544 : 62 - 63) ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอพะโต๊ะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่า ระดับจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพะโต๊ะ โดยภาพรวมพบว่า จริยธรรมนักเรียนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบด้านความใฝ่รู้ ความอดทน ความประหยัด ความเมตตา กรุณา ความยุติธรรม นักเรียนมีจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ระดับจริยธรรมของนักเรียนเพศหญิงแตกต่างกันกับนักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 โดยค่าคะแนนเฉลี่ยระดับจริยธรรมของนักเรียนเพศหญิงสูงกว่าเพศชาย

พุดสวัสดิ์ นาคแสน (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาการปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี พบว่า การปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีด้านปฏิบัติสูงสุดได้แก่ การตรงต่อเวลา และด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุดได้แก่ การแต่งกาย นอกจากนี้บุคลากรในโรงเรียน ที่มีขนาดต่างกัน เห็นว่าโรงเรียนมีการปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยนักเรียนโดยรวมและรายด้านทั้ง 6 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังพบปัญหาการปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยนักเรียนมัธยมศึกษา มีปัญหาส่วนใหญ่คือ ครู - อาจารย์ ภายในโรงเรียนไม่ให้ความร่วมมือเอาใจใส่นักเรียนอย่างจริงจัง ในการควบคุมดูแล ตรวจการแต่งกายก่อนเข้าห้องเรียน หรือก่อนการเรียนการสอนนักเรียนขาด

ความรับผิดชอบไม่มีจิตสำนึกในการแสดงความเคารพ และการรักษาความสะอาดของ
ส่วนรวม โรงเรียนขาดการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ
และแนวปฏิบัติของโรงเรียน

สมบุรณ์ จวนสาบ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การปฏิบัติงาน
ปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี การวิจัยพบว่า
โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่มีขนาดเล็กมีการบริหารการปกครองด้าน
ส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม และจริยธรรมและการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่
เหมาะสมของนักเรียนมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่อย่างมีวินัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ .01 และยังพบว่า ปัญหาในการปฏิบัติงานปกครอง คือ เรื่อง การวางแผนงาน
ปกครองนักเรียนไม่มีความชัดเจนในแนวปฏิบัติ ครูอาจารย์ไม่ให้ความร่วมมือ นักเรียนขาด
จิตสำนึกในเรื่องวินัย คุณธรรม จริยธรรม ไม่มีการติดตามแก้ไขพฤติกรรมนักเรียนอย่าง
ต่อเนื่อง และรูปแบบการประเมินไม่ชัดเจน

ศิริรัตน์ เหล่าวัฒนพงศ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากรณีของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีปัญหาทางวิจัย โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ เขตคลองเตย
กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมทางวินัยมีสาเหตุมาจากตัวแปรด้านส่วนตัว
คือ นักเรียนมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม และตัวแปรสิ่งแวดล้อมได้แก่ ด้านครอบครัวคือ การ
อบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย บิดามารดาไม่มีเวลา ขาดการดูแลเอาใจใส่ และการอบรม
เลี้ยงดูแบบเข้มงวดจนทำให้เกิดการเก็บกด เมื่อทำการศึกษารายกรณีแล้ว พบว่า การศึกษาราย
กรณีทำให้นักเรียนมีความเข้าใจ และยอมรับพฤติกรรมทางวินัยได้ มีความตั้งใจอยากแก้ไข
และปรับปรุงตนเอง อันเป็นแรงจูงใจซึ่งทำให้พฤติกรรมปัญหาทางวินัยลดลง

สุภาวดี สองเมือง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด นักเรียนโดยรวม
และจำแนกตามการอบรมเลี้ยงดู อาชีพผู้ปกครอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเพศส่วนใหญ่
มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมใน
ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความมีระเบียบวินัย
ด้านความมีเหตุผล อยู่ในระดับสูง และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านการประหยัดและความ
เสียสละอยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และแบบ
ปล่อยปละละเลยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพ
เกษตรกรรมมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยรวม ด้านความรับผิดชอบ ด้านการประหยัด และ

ด้านความเสถียร น้อยกว่านักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการรัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ทองคำ เกษจันทร์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษา 5 ด้าน คือการฟังพา ตนเอง ด้านความขยันมั่นเพียร ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการควบคุมตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 371 คน และจำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สภาพครอบครัว และระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ซึ่งได้จากการสุ่มหลายขั้นตอน ผลการศึกษา พบว่า 1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยส่วนรวมและจำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สภาพครอบครัวและระดับการศึกษาของผู้ปกครอง มีจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับสูง 2. นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน มีจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. นักเรียนมีสภาพครอบครัวแตกต่างกันอย่างมีนัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4. นักเรียนที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่างกัน มีจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พงษ์ศักดิ์ พงษ์สุชา (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาด้านผู้เรียน โรงเรียนอุดมพิชญ์รักษ์พิทยา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายจำนวน 58 คน มีปัญหาการมาโรงเรียนไม่ทันเวลา การเข้าแถวหน้าเสาธง การเข้าเรียนเป็นพฤติกรรมที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนทั้ง 3 ด้าน โดยการนำเอาเครื่องมือการบริการให้คำปรึกษาทั้ง 6 กิจกรรม ได้แก่ การสร้างสัมพันธ์ภาพ การสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย การให้ระบายความรู้สึกนึกคิด การสร้างความมั่นใจ การสร้างข้อมูลความคิดใหม่ และการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ มาใช้ในการพัฒนาทำให้พฤติกรรมตรงต่อเวลาของนักเรียนปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นผลของการค้นคว้าครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยวิธีการบริการให้คำปรึกษา ทำให้มีวินัยตรงต่อเวลา ด้านการมาโรงเรียนทันเวลา การเข้าแถวหน้าเสาธง การเข้าเรียน พัฒนาดีขึ้น อย่างไรก็ตามยังมีจุดอ่อนในการพัฒนาคือ ความต่อเนื่องของการปฏิบัติงานของครูที่ปรึกษานักเรียน จะต้องปฏิบัติงานพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ก็จะสามารถแก้แก้ปัญหาของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เที่ยง แหวนวงษ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียนบ้านปลาตุก อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน 3 ด้าน คือ ด้านการรักษาความสะอาดการแต่งกายและห้องเรียน ด้านการควบคุมตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อน้ำที่ กลุ่มเป้าหมายได้แก่นักเรียนจำนวน 40 คนวิธีการศึกษาค้นคว้าโดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการศึกษา พบว่าผู้บริหาร ครู อาจารย์ มีความพึงพอใจในกระบวนการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนบ้านปลาตุก ส่งผลให้ครูอาจารย์ได้รู้จักวิธีแก้ไขปัญหาและพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย นักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาพฤติกรรม มีวินัยในตนเองดีขึ้นทั้ง 3 ด้าน อย่างน่าพึงพอใจ

ประจักษ์ ปราบภูเหลือ้ม (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานพัฒนาเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้กิจกรรมคาบโฮมรูมและกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน พัฒนาโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ การกำกับติดตามแก้ไขปัญหานักเรียนขาดวินัยในการตรงต่อเวลา การแต่งกาย การรับผิดชอบ การไม่แสดงความเคารพ ผลการดำเนินงานเด็กนักเรียนมีการพัฒนาวินัยดีขึ้น

สุชาติ อาจศัตรู (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประพฤตินตามระเบียบวินัยของนักเรียน โรงเรียนภูซางใหญ่พิทยาคม อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่านักเรียนผิดวินัย คือ การมาสายและการหนีเรียน พัฒนากิจกรรมนักเรียนโดยทำให้อาจารย์ที่ปรึกษาเข้าใจกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มาพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนส่งผลให้การมาโรงเรียนสายและหลบหนีลดลงจำนวนมาก คุณภาพการเรียนการสอนในภาพรวมดีขึ้น

พิทยา โยวะผุย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ดผลการศึกษา พบว่า

1. สภาพการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ระดับสภาพการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีขนาดโรงเรียนต่างกันมีสภาพการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สันติ นิลหมื่นไวย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการพัฒนาการปฏิบัติงานส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย โรงเรียนหนองบัวพิทยาคาร อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ก่อนการพัฒนาส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย งานปกครองขาดการวิเคราะห์ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนที่เกิดขึ้น ไม่มีแผนงาน/โครงการปฏิบัติที่ชัดเจน ขาดระบบกำกับติดตาม และการประสานงานระหว่างบุคคลภายในและภายนอก ครู อาจารย์ และคณะกรรมการฝ่ายปกครองความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน ทำให้การปฏิบัติงานขาดประสิทธิภาพ เพราะครูผู้สอนมีภาระงานสอนพิเศษอื่น ๆ มาก

พิสิทธิ์ หอมสมบัติ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาวิสัยนักเรียนโรงเรียนบ้านดอนยู กิ่งอำเภอนาเย็บ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาวิสัยนักเรียนให้ได้ผลอย่างจริงจังนั้น โรงเรียนจะต้องเห็นความสำคัญมีแผนนโยบายที่ชัดเจน บุคลากรจะต้องมีความตระหนักในปัญหาทำตนให้เป็นแบบอย่าง จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาวิสัยนักเรียนและกระตุ้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามที่กำหนดอย่างจริงจังและต่อเนื่องให้เกิดความเคยชินจนกลายเป็นวินัยในตนเอง โดยการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีและกระบวนการเรียนรู้อื่นๆ

โกเมน ก้วสิทธิ์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านการประหยัด โรงเรียนชุมชนนาจารย์วิทยา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ผลการศึกษา พบว่า ด้านการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มีการดำเนินงานจัดทำกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสร้างความตระหนักให้มีความสำคัญ กิจกรรมประกวดสุดยอดคนักประหยัดเพื่อเป็นการสาธิตการทำดีในด้านการประหยัด และกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อที่จะให้เพื่อนมีจิตสำนึกที่ดีช่วยบอก ตักเตือนแนะนำ ช่วยเหลือเพื่อนในการประหยัด จนสามารถทำให้นักเรียนเป็นกลุ่มเป้าหมายสามารถพัฒนาพฤติกรรมตนเองปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีได้ แม้ว่าจะมีเพียง 2 คนที่ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ตามที่ต้องการแต่ก็เป็นเพียงจุดเล็กน้อยที่จะต้องคอยแก้ไขเพราะการพัฒนาเสริมสร้างวินัยนี้ต้องมีแนวทางในการดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไปและต่อเนื่อง

ภราวดา บัชรอด (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพัฒนาการครูในการเสริมสร้างวินัยของนักเรียน โรงเรียนบ้านโนนหวาย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ก่อนการพัฒนาครูในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ครูขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวินัยนักเรียน ขาดวิธีการสร้างวินัย ขาดความเอาใจใส่ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมนักเรียน ไม่สอดคล้องกระเบียบบวินัยในการเตรียมการสอนทุกระดับชั้น ขาดเทคนิควิธีสอนที่ก่อให้เกิด

วินัยในตนเอง จึงส่งผลให้นักเรียนขาดระเบียบวินัยในตนเอง การปฏิบัติงานขาดประสิทธิภาพ จึงดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 1 ใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการนิเทศผลการพัฒนาครูในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในวงรอบที่ 1 ใช้กลยุทธ์เชิงปฏิบัติการ โดยให้ความรู้เรื่องการเสริมสร้างวินัยนักเรียน และกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การศึกษาดูงาน โรงเรียนต้นแบบเพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมและการนิเทศเพื่อสร้างความเชื่อมั่น รวมทั้งผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าทราบข้อบกพร่องของตนเอง ให้ผู้ร่วมศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนรวมทั้งสามารถจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยได้ นักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ายังขาดทักษะวิธีการและความสามารถในการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าไม่มีความมั่นใจและยังเลือกกิจกรรมกลุ่มได้ไม่เหมาะสมกับเนื้อหาเท่าใดนัก จึงดำเนินการในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการและนิเทศ โดยเน้นหัวข้อเรื่อง วิธีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยนักเรียน โดยเน้นกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และการนิเทศเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานรวมทั้งเป็นที่ปรึกษาชี้แนะแนะนำ หลังการประชุมปฏิบัติการแล้วพบว่า ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าทุกคนสามารถจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนได้โดยวิธีการต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยในประเทศ ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ดังนี้ บิดามารดามีผลทำให้ค่านิยมทางจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกัน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิสัยทัศน์ ประสพการณ์ ต่างกันมีการประพฤติปฏิบัติเชิงจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกัน ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนหนึ่งยังไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน สภาพแวดล้อม สถานศึกษาต่างสังกัด สถานศึกษาที่มีขนาด และศักยภาพที่แตกต่างกันมีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ การจัดหลักสูตรการอบรมเทคนิควิธีการ สื่อก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ทำให้การดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนไม่มีคุณภาพประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2. งานวิจัยต่างประเทศ

โรสโค และคนอื่นๆ (Roscoe and others. 1968 : 333 - 334) ได้

ทำการศึกษาค่านิยมของนักเรียนในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย 17 แห่ง ในสหรัฐอเมริกาได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 4,005 คนเป็นชาย 1,971 คน เป็นหญิง 2,034 คน อายุเฉลี่ย 20.8 ปี ผลการวิจัย พบว่า โดยทั่วไปเพศชายมีค่านิยมทางเสรีมากกว่าเพศหญิงอย่างไม่มีนัยสำคัญทาง

สถิติ นักศึกษาชายมีเสรีเมากว่าในด้านคุณธรรม เช่น การโกง การดื่มสุรา ความเชื่อพระเจ้า ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค และความสัมพันธ์ทางเพศ

จอห์นสัน (Johnson. 1997 : 2769 - A) ได้ศึกษาการใช้ทีมงานร่วมกันรักษาระเบียบวินัยด้านต่างๆ ของโรงเรียน และการจัดกลุ่มให้คำปรึกษาของครูจะช่วยลดจำนวนพฤติกรรมเกี่ยวกับการทำผิดต่างๆ และส่งผลต่อการหยุด และการจัดกลุ่ม และเลิกพฤติกรรมเหล่านั้น นอกจากนี้ยังได้สอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีต่อการจัดทีมงานรักษาระเบียบวินัยและการจัดกลุ่มมาเพื่อให้คำปรึกษาของครูว่า จะช่วยกันป้องกันปัญหาการทำผิดวินัยซึ่งนำโรงเรียนสู่ความล้มเหลวได้หรือไม่และศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเห็นด้วยของผู้บริหารว่า มีผลต่อประสิทธิภาพของแนวปฏิบัติทั้งสองประการ และอัตราของการทำผิดวินัยในโรงเรียนหรือไม่ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนที่นักเรียนไม่ต่ำกว่าเกรด 5 และไม่เกินเกรด 8 จำนวน 180 โรงเรียนในเมืองโอเรกอน จากคำตอบที่ได้ผู้บริหารทุกคนเห็นด้วยที่ว่า ทีมงานร่วมกันรักษาวินัย และจัดกลุ่มให้คำปรึกษาของครู ช่วยลดปัญหาการทำผิดวินัย และช่วยปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนและการลด เลิกพฤติกรรมทำผิดวินัยมีความสัมพันธ์กับความเห็นด้วยของผู้บริหารที่มีต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานทั้งสองอย่าง

บูล (Bull. 1998 : 669 - A) ได้ศึกษาวินัยของนักเรียน โดยการเน้นการบริหารของโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับความต้องการของนักเรียน ระเบียบวินัยของโรงเรียน การแก้ไขปัญหาของนักเรียน และการปรับปรุงความประพฤติของนักเรียน พบว่า โรงเรียนควรจัดกลไกในการบริหาร เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนได้ดูแลปัญหาด้านวินัยของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ช่วยให้นักเรียนได้ทราบความตั้งใจจริงที่จะแก้ปัญหาของโรงเรียน ไม่ใช่เป็นการจับผิดแต่เป็นการส่งเสริมช่วยเหลือสนับสนุนให้นักเรียนได้แก้ไขความประพฤติของตนเองและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

แชมเบอร์ (Chambers. 1975 : 4222 - A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางการคิด ความสามารถในบทบาทของการกระทำและระดับของการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กอายุ 7, 10, และ 16 ปี โรงเรียนในโรงเรียนรัฐบาล ในเมืองใหญ่กับเมืองเล็กที่อยู่ในระดับชั้นกลางโดยใช้เครื่องมือของเปียเจต์ โคลเบอร์ก์ และ WISC - R ผลปรากฏว่า พบความแตกต่างในการคิดทางตรรกศาสตร์ความสามารถในบทบาทการเล่นเกมส์และการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กในเมืองใหญ่และเมืองเล็กในบางแบบสอบถามเท่านั้น จริยธรรมมีความสัมพันธ์กับความสามารถทางภาษามากที่สุด และน้อยที่สุดกับการคิดให้

เหตุผลทางตรรกศาสตร์ ความสามารถในการบทบาทการกระทำ และการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม สัมพันธ์กันแบบขนานกันไป

เอนคิสโซ (Enciso. 2001 : 961 - A) ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับระเบียบวินัยของนักเรียนจากทัศนคติของนักเรียน ครู และผู้บริหาร พบว่า นักเรียน และครูคิดว่าการปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่มีผลต่อการป้องกันหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่วนผู้บริหารเห็นว่า ครูผู้สอนเป็นกลุ่มแรกที่จะทำให้อโยบายด้านระเบียบวินัยประสบความสำเร็จได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการจัดการของอาจารย์ที่ปรึกษา นักเรียนมีความเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการเรื่องวินัยของนักเรียน

ซิวานิ (Dzivhani. 2002 : 842 - A) ได้ศึกษาบทบาทของระเบียบวินัยที่มีต่อการจัดการในโรงเรียนและห้องเรียน โดยศึกษาจากการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งที่มีกฎระเบียบ วินัยดีมากแสดงผลให้เห็นจากการสอบเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาได้จำนวนมาก พบว่า เกิดจากกระบวนการจัดการของโรงเรียนที่ดี เช่น นโยบาย สภาพห้องเรียน บทบาทครูผู้สอน คณะกรรมการบริหารโรงเรียน ตัวแทนของนักเรียน และกฎระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการมีวินัยที่เหมาะสมมีการอุทิศตนให้กับการกำกับดูแลวินัย ควรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติ การมีวินัยและการเป็นแบบอย่างที่ดีของคณะกรรมการบริหารโรงเรียน ล้วนเป็นองค์ประกอบต่อการรักษากฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ประการสำคัญคือได้รับความร่วมมือจากนักเรียนและผู้ปกครองจึงประสบความสำเร็จได้

ทักเกอร์ (Tucker. 1998 : Abstract) ได้ทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสำรวจการรับรู้ของนักเรียน ผู้ปกครอง ครูและผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเบอร์มิวดา เกี่ยวกับสาเหตุและคำอธิบายพฤติกรรมที่ผิดของนักเรียนเพื่อเกี่ยวข้องกับ (ก) บ้าน (ข) กลุ่มเพื่อน (ค) ครู (ง) นโยบายโรงเรียน/วิธีดำเนินงานโรงเรียน การศึกษาพยายามให้คำตอบแก่ คำถามวิจัย 2 ข้อ คือ (1) นักเรียนมัธยมเบอร์มิวดา แยกความสามัคคีกันอย่างไร และนักเรียนถูกทำโทษอย่างไร และ (2) ครูมีส่วนได้เสียที่สำคัญรับรู้อะไรบ้างเป็นสาเหตุ หรือคำอธิบายของพฤติกรรมแยกความสามัคคีและมีความเหมือนกัน และความแตกต่างกันอะไรบ้างที่ยังเหลืออยู่เป็นคำอธิบาย เมื่อนักเรียนเกี่ยวข้องกับ (ก) บ้าน (ข) กลุ่มเพื่อน (ค) ครู และ (ง) นโยบายโรงเรียน/วิธีดำเนินงานโรงเรียน วิธีการศึกษาใช้การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสียที่มีส่วนสำคัญของโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 โรง และทำการวิเคราะห์รูปแบบการพักการเรียนทั้งระบบ บัตรรายงานของนักเรียนที่มีส่วนร่วม (ปีการศึกษา 1995 - 96) และเอกสารสำคัญของสำคัญของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย/การปฏิบัติเกี่ยวกับ

พฤติกรรมของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของนักเรียนจัดอยู่ในประเภทต่อไปนี้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย (1) ไม่เคารพครูอย่างเปิดเผย (2) ขอบหน้าโรงเรียน (3) พุดจาหยาบคาย (4) เสพยาเสพติดค็อกเคนแอลกอฮอล์ (5) มีความรุนแรง และ (6) ประพฤติตนด้วยพฤติกรรมผิดๆหลายอย่าง นักเรียนชายถูกสั่งพักการเรียนบ่อยมากเป็นสามเท่าของนักเรียนหญิงในทุกประเภทยกเว้น การใช้ยาเสพติด แอลกอฮอล์ เมื่อทำการให้สัมภาษณ์พฤติกรรมผิดๆให้แก่ครู และโรงเรียน การลงโทษจึงกระทำไม่คงที่และตามอำเภอใจ

แบร์ (Bear. 1979 : 4961- A) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อปัญหาด้านความประพฤติและสติปัญญา กลุ่มตัวอย่างเป็นเกรด 6 จำนวน 60 คน ในเมือง ไอโอวา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโคลเบอร์ก และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของแอสตันฟอร์ด ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความประพฤติลดลง และวุฒิภาวะทางจริยธรรมเพิ่มขึ้นกับเด็กที่มีเขาว์ปัญญาสูงความก้าวหน้าทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่มีเขาว์ปัญญาต่ำ

แครนลี่ (Cranley : 2003 : 1531 – A) ได้ศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติในด้านจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนเมืองของประเทศไทยในการประพฤติปฏิบัติด้านจริยธรรมของนักเรียน ประกอบด้วย มาตรการที่โรงเรียนใช้ในการอบรมจริยธรรมนักเรียน มาตรการที่จะจัดการศึกษาโดยนำเอา จริยธรรมบูรณาการเข้ากับวิชาอื่น และมาตรการเหล่านี้จะเกิดผลอย่างไรต่อนักเรียน การวิจัยนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดไว้ 6 ด้าน คือ การสอนจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการสอนจริยธรรมในหลักสูตรปกติ การสอนจริยธรรมโดยใช้สถานการณ์ ทางประเพณี การสอนจริยธรรมโดยใช้กิจกรรมการสอนที่ต่อเนื่อง การสอนจริยธรรมโดยกำหนดระเบียบ กฎของห้องเรียน การสอนจริยธรรมโดยดำเนินตามนโยบาย และระเบียบทางราชการ การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลา 6 เดือน ในการเก็บข้อมูล จึงพบว่า การจัดการศึกษา ด้านจริยธรรม โดยผู้บริหารและครูเน้นการปลูกฝังความดีงามที่ยึดตามหลักพระพุทธศาสนาโดยเน้นการควบคุมตนเอง การมีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างกับคนอื่นได้ ความดีโดยวิธีการที่นักเรียนรู้โดยการปฏิบัติ แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในหลักสูตร สิ่งที่ต้องปฏิบัติต่อกัน การให้เกียรติผู้อื่น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและได้ค้นพบว่าการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมควรบูรณาการคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้ ผู้บริหารและครูนอกจากอบรมสั่งสอนแล้วควรเป็นแบบอย่างที่ดี การฝึกอบรมควรกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อเกิดความยั่งยืน

อย่างไรก็ตามแม้ว่านักเรียนส่วนใหญ่จะมีความประพฤติที่เหมาะสมตลอดเวลาแต่ก็มีนักเรียนส่วนน้อยที่ต่อต้านในการไม่ยอมเรียน

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศ พบว่านักเรียนชายมีค่านิยมทางเสรีภาพมากกว่าเพศหญิง พัฒนาการทางความคิด ความสามารถในการบทบาทของการกระทำและระดับการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กในเมืองใหญ่กับเมืองเล็กมีความแตกต่างกัน ความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อปัญหาด้านความประพฤติและสติปัญญาในเด็กที่มีเชาวน์ปัญญาสูง จะสามารถเรียนรู้และเสริมคุณธรรมจริยธรรม และด้านต่างๆ ได้ดีกว่าเด็กที่มีเชาวน์ปัญญาดำ การจัดการศึกษาด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยผู้บริหารและครูผู้สอนควรเน้นการปลูกฝังคุณงามความดีตามหลักพระพุทธศาสนาโดยเน้นการควบคุมตนเอง ประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นได้ นักเรียนเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติเอง และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน คือ นักเรียนที่ถูกเลี้ยงดูในครอบครัวปกติ อาศัยอยู่ในสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดีจะมีระดับจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ถูกเลี้ยงดูในครอบครัวไม่ปกติ อาศัยอยู่ในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี นักเรียนหญิงจะมีระดับจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชาย ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีวิสัยทัศน์ ประสพการณ์ต่างกัน มีการประพฤติปฏิบัติเชิงจริยธรรมต่างกัน การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ครูขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวินัย คุณธรรม จริยธรรม ขาดวิธีการสร้างวินัย ครู-อาจารย์ภายในโรงเรียนไม่ให้ความร่วมมือเอาใจใส่ให้นักเรียนอย่างจริงจัง ไม่มีการบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชา ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมผิดระเบียบวินัยของโรงเรียนมากขึ้นนอกจากนี้ยังพบว่า ครูผู้สอนผู้บริหาร โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีสภาพการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกัน จากมูลเหตุเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 ที่เปิดสอนในระดับช่วงชั้นที่ต่างกันมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างไร ในการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนจะพัฒนาไปอย่างมีคุณภาพและเกิดขึ้นในจิตใจของนักเรียนในระยะยาวได้นั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจะต้องร่วมมือกันกับผู้ที่ทำหน้าที่จัดการศึกษา เช่น ผู้ปกครอง ชุมชนจัดกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีความรู้คุณธรรม

ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร และเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่งและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY